



Universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg

Rapport utarbeidet til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Om Oslo Economics

Oslo Economics utreder samfunnsfaglige problemstillinger og gir råd til bedrifter, myndigheter og organisasjoner. Våre analyser kan være et beslutningsgrunnlag for myndigheter, et informasjonsgrunnlag i rettslige prosesser, eller for interesseorganisasjoner. Vi legger vekt på at arbeidet vi gjør er metodisk og teoretisk forankret, og at analysene gjennomføres på en systematisk og grundig måte.

Oslo Economics er et samfunnsfaglig rådgivningsmiljø med erfarne konsulenter med bakgrunn fra offentlig forvaltning og ulike forsknings- og analysemiljøer. Vi tilbyr innsikt basert på bransjeerfaring, fagkompetanse og et nettverk av samarbeidspartnere.

Om idrett og universell utforming

Oslo Economics har omfattende erfaring med oppdrag innen idrettsfeltet, og kjenner godt til organisering av idrett og aktivitet for barn og unge. Vi har også gjennomført en studie av hvilke behov mennesker med funksjonsnedsettelse har i møte med den organiserte idretten og hva idretten kan gjøre for å motivere flere til deltakelse i organisert idrett.

Videre har vi erfaring med analyser som omhandler universell utforming innen ulike samfunnsområder, og har blant annet utarbeidet veikart for universell utforming av grunnskoler i 2013 og gjort en samfunnsøkonomisk analyse av gjennomføring av EUs nye tilgjengelighetsdirektiv i norsk lov.

Universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg/nummer 2023_65

© Oslo Economics, 4. oktober 2023

Kontaktperson:

Ove Skaug Halsos / Partner

osh@osloeconomics.no, Tlf. 415 21 059

Foto/illustrasjon: iStock.com/Georgiy Datsenko

Innhold

Sammendrag og konklusjoner	4
1. Om prosjektet	6
1.1 Om prosjektet	6
1.2 Metode	6
1.3 Definisjoner	7
1.4 Om rapporten	8
2. Om idrett og idrettsanlegg	9
2.1 Deltakelse i idretten	9
2.2 Idrettsanlegg i Norge	10
2.3 Planlegging og bygging av idrettsanlegg	10
2.4 Spillemidler til idrettsanlegg	11
2.5 Universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg	12
2.6 Relevant regelverk	12
3. utfordringer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet til idrettsanlegg	13
3.1 Brukere av idrettsanlegg	14
3.2 Eiere av idrettsanlegg	16
3.3 Drifere av idrettsanlegg	17
3.4 Utbyggere av idrettsanlegg	18
3.5 Myndighets- og forvaltningsnivå	18
3.6 Oppsummering	19
4. Mulige tiltak for økt universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg	20
4.1 Mulige tiltak	20
4.2 Direkte virkninger av de foreslåtte tiltakene	23
4.3 Bruker- og samfunnseffekter av tiltak	26
4.4 Samlet vurdering av tiltakene	27
5. Referanser	28
Vedlegg A Litteraturgjennomgang	31
Vedlegg B Relevant regelverk	33

Sammendrag og konklusjoner

Oslo Economics har mottatt tilskuddsmidler fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) for å belyse utfordringer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg. Formålet med prosjektet har vært å belyse hvilke utfordringer aktører, som på ulike måter er involvert i idrettsanlegg, opplever i møte med idrettsanleggene. Dette har inkludert eiere, driftere og utbyggere, og representanter for brukere av idrettsanleggene. Basert på utfordringene ulike aktører opplever, har vi identifisert noen mulige tiltak som kan bidra til å avhjelpe disse utfordringene.

Universell utforming av idrettsanlegg innebærer at anlegget er utformet på en måte slik at det kan brukes av alle mennesker, uten behov for tilpasning. Vår kartlegging underbygger at ulike aktører opplever en rekke barrierer og utfordringer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg. Utfordringene varierer basert på hvilket perspektiv man ser problemstillingene fra, men det finnes flere tiltak som kan bidra til å avhjelpe disse utfordringene for aktørene.

Om prosjektet

Idrett er viktig for sosial inkludering, læring og utvikling. I dag er personer med funksjonsnedsettelse underrepresentert i idretten, sammenlignet med befolkningen for øvrig. Manglende universell utforming og tilgjengelighet til idrettsanlegg er en sentral barriere for at barn og unge med funksjonsnedsettelse kan delta i idretten på lik linje som andre. En sentral barriere i dag er at mange barn og unge med funksjonsnedsettelse har behov for tilpasninger og tilrettelagte løsninger for at de skal kunne bruke idrettsanleggene på lik linje med andre, noe som strider mot prinsippet om universell utforming.

Oslo Economics har mottatt midler fra Bufdir til å gjennomføre en kartlegging av opplevde utfordringer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg. Prosjektet belyser utfordringer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg fra perspektivene til ulike aktører. Videre har vi identifisert mulige tiltak som kan løse utfordringene, og vurdert virkninger av tiltakene. Informasjonsgrunnlaget i kartleggingen er en gjennomgang av relevante dokumenter, herunder regelverk, veiledere, rapporter og studier, og intervjuer med eiere, utbyggere og driftere av idrettsanlegg og representanter for særforbund og brukerorganisasjoner.

Identifiserte barrierer og utfordringer

Til tross for økende fokus og strengere krav til universell utforming, er det fortsatt betydelige barrierer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg for personer med funksjonsnedsettelse. Dette gjelder særlig i eldre idrettsanlegg, men også i nyere idrettsanlegg som er underlagt byggetekniske krav til universell utforming gjennom TEK17. Utfordringene avhenger av hvilket perspektiv man ser problemstillingen fra, og i denne rapporten har vi kartlagt perspektivene til eiere, utbyggere og driftere av idrettsanlegg, i tillegg til personer som bruker idrettsanlegg gjennom representanter for særforbund og brukerorganisasjoner.

Representanter for myndighets- og forvaltningsnivå opplever at universell utforming kun er ett av flere ressurskrevende hensyn som skal tas i byggingen av idrettsanlegg. Så lenge kravene i TEK17 er ivaretatt, forventes det at idrettsanleggene i utgangspunktet er universelt utformet. Mangel på kompetanse om hvordan funksjoner fungerer i praksis kan være en barriere som forhindrer at idrettsanlegg er tilgjengelige.

Eiere av idrettsanlegg opplever at det kan være vanskelig å ha oversikt over hvorvidt eldre idrettsanlegg er tilgjengelige og universelt utformet, og vanskelig å vite hva som kan gjøres for å gjøre anleggene mer tilgjengelig. I nyere anlegg kan det være en utfordring at det ofte er begrensede arealer å bygge på, og at tilrettelagte funksjoner er arealkrevende, som kan gå på bekostning av andre funksjoner. I byggingen av nye idrettsanlegg, har eiere ofte ikke innsikt i hvilke grep som kan gjøres for sikre tilgjengelighet, utover det som ligger i kravene i TEK17. Flere av eierne vi har snakket med forteller at de ønsker mer kunnskap om universell utforming og tilgjengelighet.

Driftere av idrettsanlegg opplever stort sett lite utfordringer med drift av idrettsanleggene som er relatert til universell utforming og tilgjengelighet, men at det kan være enkelte universelt utformede løsninger som krever mer vedlikehold enn andre løsninger. Driftere forteller at det kan være mindre krevende med vedlikehold og

drift dersom idrettsanleggene i utgangspunktet har universelt utformede løsninger, i stedet for at det gjøres oppgraderinger for å øke graden av universell utforming i ettertid.

Utbyggere forteller at det er kravene til TEK17 (og eventuelt spillemiddelordningen) som ligger til grunn i byggingen av idrettsanlegg. Generelt oppleves det som lite problematisk å forholde seg til disse kravene, men i noen tilfeller kan det være vanskelig for utbyggere å vite hvordan enkelte løsninger vil fungere for brukere med funksjonsnedsettelse. Dette er fordi alle løsninger ikke nødvendigvis fungerer for brukere med ulike utfordringer. Det er vanskelig å standardisere, noe som gjør at det kreves mye tilpasning i hvert enkelt prosjekt.

Representanter for brukerperspektivet forteller at det i eldre idrettsanlegg ofte er funksjoner og løsninger som ikke er universelt utformet, som gjør at disse idrettsanleggene i praksis ikke kan brukes av personer med funksjonsnedsettelse. Det kan også være barrierer som forhindrer brukere med funksjonsnedsettelse å bruke både nye og gamle idrettsanlegg, selv om disse i utgangspunktet skal være universelt utformet. Et eksempel er mangel på tilgjengelig vei fra handikapparkering til inngangen til idrettsanlegget, for eksempel på grunn av manglende snømåking. Andre utfordringer det pekes på er at det er vanskelig å finne informasjon om hvordan idrettsanleggene er utformet, slik at personer med funksjonsnedsettelse som ønsker å besøke anlegget, kan sjekke ut hvorvidt anlegget er universelt utformet på forhånd. Det er også vanskelig å finne informasjon om hvem man kan kontakte for å gi tilbakemelding om at idrettsanleggene ikke er tilgjengelige.

Mulige tiltak for å avhjelpe de identifiserte utfordringene

Basert på innspill fra de ulike aktørene har vi identifisert noen mulige tiltak, som vi mener kan bidra til å avhjelpe de utfordringene aktørene møter knyttet til universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg. Vi foreslår tiltak innenfor tre kategorier:

- Kompetanse- og opplæringstiltak
- Tiltak for økt informasjon og informasjonsflyt
- Holdnings- og inspirasjonstiltak

Flere informanter etterspør mer kompetanse og informasjon om universell utforming og tilgjengelighet. Vi foreslår derfor at det utarbeides et systematisk rammeverk og retningslinjer for involvering av brukerrepresentanter i plan- og byggeprosesser, gjerne på kommunalt nivå. Brukerrepresentanter kan både være representanter for brukerorganisasjoner og særforbund. Vi foreslår også en styrking av opplæringsmaterieil om universell utforming i anlegg, rettet mot relevante fagområder.

Videre foreslår vi at det utarbeides en veileder til utbyggere, driftere og eiere om hvordan eldre idrettsanlegg kan tilpasses for å øke graden av universell utforming og tilgjengelighet. Mange etterspør økt tilgang til økonomiske midler for å gjøre oppgraderinger i idrettsanleggene, og vi foreslår derfor at det utarbeides mer og bedre informasjon om eksisterende tilskuddsordninger som aktører kan søke på, for å få midler til å gjøre idrettsanlegg universelt utformet og tilgjengelige. Vi foreslår også at det etableres en plattform som samler all relevant informasjon om idrettsanlegg, som er rettet mot alle aktører som er involvert i idrettsanlegg. Denne plattformen kan inneholde konkret informasjon om tilgjengelighet i idrettsanlegg, slik at brukere med funksjonsnedsettelse kan få informasjon om dette før de besøker anlegget. I tillegg bør det være en mulighet for brukere til å gi tilbakemeldinger om anlegget gjennom plattformen. Den kan også inneholde informasjon og veiledning om hvordan eiere/utbyggere kan øke tilgjengeligheten, og særforbund kan dele informasjon om deres idrettsanlegg. En slik plattform vil være nyttig for alle som ønsker mer kunnskap og informasjon om idrettsanlegg.

Vi foreslår også et tiltak som innebærer å løfte frem gode eksempler og premiere idrettsanlegg som er særlig godt utformet og tilgjengelig for personer med funksjonsnedsettelse. Dette kan være gjennom en kåring av «Årets universelt utformede idrettsanlegg», som innebærer en premiering og merking av idrettsanlegg som vinner prisen. Dette vil gi insentiv til å jobbe for at idrettsanleggene skal være mest mulig tilgjengelig, samt kunne inspirere andre som skal bygge eller rehabilitere idrettsanlegg.

Vår vurdering er at alle de foreslåtte tiltakene kan innebære nyttegevinster for aktører som er knyttet til idrettsanlegg, og bidra til økt universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg for personer med funksjonsnedsettelse. Nyttevirkninger og kostnader avhenger imidlertid av i hvilken grad tiltakene innføres. Det vil trolig kunne være større nytte dersom flere av tiltakene innføres samtidig. Vår vurdering er at tiltaket som innebærer å utarbeide en interaktiv informasjonsplattform vil kunne bidra til å avhjelpe flere av de identifiserte utfordringene, og dermed ha en nytteverdi for flere aktører.

1. Om prosjektet

Formålet med dette prosjektet har vært å kartlegge erfaringer med universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg. Vi har undersøkt utfordringer som ulike aktører opplever knyttet til tilgjengelighet i idrettsanlegg, og har identifisert mulige tiltak som kan avhjelpe disse og bidra til økt grad av universell utforming og tilgjengelighet. Prosjektet er gjennomført av Oslo Economics med midler fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir).

1.1 Om prosjektet

Å kunne delta i idretten er viktig for psykisk og fysisk helse, og idretten er en viktig arena for sosialisering, inkludering og læring for barn og unge. Mange barn og unge med funksjonsnedsettelse opplever en rekke utfordringer som hindrer dem fra å delta i idretten på lik linje som andre. Manglende universell utforming og tilgjengelighet til idrettsanlegg er en sentral barriere.

Oslo Economics har mottatt midler fra Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet for å belyse hvordan ulike aktører opplever universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Vi har identifisert utfordringer som ulike aktører som er involvert i idrettsanlegg opplever, og identifisert mulige avhjelpende tiltak. Aktørene har ulike perspektiver, og opplever forskjellige utfordringer. Analysen tar sikte på å kartlegge utfordringene fra de ulike aktørenes perspektiver for å få en bredere oversikt over de samlede utfordringene. På denne måten kan vi identifisere tiltak som er relevante for flere aktørgrupper, og beskrive virkningene av disse tiltakene for de ulike gruppene.

Kartleggingen omfatter både nye og eldre idrettsanlegg. Nye idrettsanlegg er definert som idrettsanlegg som er underlagt de nyeste kravene til byggeteknisk kvalitet i henhold til TEK17. Det er trolig ulike utfordringer knyttet til universell utforming i eldre og nyere idrettsanlegg, og i analysen belyser vi dette. Analysen innebærer imidlertid ikke en sjekk av hvorvidt idrettsanlegg i dag tilfredsstillere kravene i TEK17.

I prosjektet har vi kartlagt følgende problemstillinger:

- Hvordan oppleves grad av universell utforming av idrettsanlegg og aktivitet i idrettsanlegg for ulike aktører?
- Hvilke utfordringer oppstår knyttet til universell utforming av nye idrettsanlegg, og hvordan påvirker manglende universell utforming de ulike aktørene?
- Hva er mulige tiltak som kan bidra til økt universell utforming av idrettsanlegg?
- Hva slags virkninger vil disse tiltakene ha for de ulike aktørene?

Formålet med oppdraget har vært å bidra med økt kunnskap og forståelse for universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg, samt presentere mulige avhjelpende tiltak. Basert på de identifiserte utfordringene, har vi kommet opp med noen tiltak som vi vurderer at kan bidra til å øke graden av universell utforming, som kan være nyttig for både brukere, driftere og utbyggere av idrettsanlegg.

1.2 Metode

Analysen er gjennomført med utgangspunkt i prinsippene i utredningsinstruksen. Dette innebærer at vi i prosjektet har hatt som mål å kartlegge utfordringer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet, identifisere relevante tiltak og virkninger av tiltakene, samt anbefale de mest relevante tiltakene.

Analysen er utført på bakgrunn av et samlet informasjonsgrunnlag, som består av en gjennomgang av eksisterende litteratur på feltet, intervjuer med en rekke relevante aktører og egne vurderinger. I teksten som følger beskriver vi de ulike metodene nærmere.

1.2.1 Dokumentstudier

Dokumentstudiene inkluderer en gjennomgang av relevant regelverk, gjeldende veiledere og retningslinjer, og relevante dokumenter og studier om tema. Vi har primært gjennomgått norske rapporter og studier om tema, ettersom vi anser dette som mest relevant for kartleggingen. Den fullstendige dokumentgjennomgangen er vedlagt i Vedlegg A, og relevant regelverk beskrives i Vedlegg B.

1.2.2 Intervjuer

I prosjektgjennomføringen har i intervjuet en rekke aktører. Disse har bidratt med relevant informasjon til analysen. Vi har intervjuet eiere, driftere og utbyggere av idrettsanlegg, representanter fra idrettens særforbund og ulike brukerorganisasjoner, samt representanter for myndighetssiden og andre tilknyttede relevante aktører (Kultur- og

likestillingsdepartementet, Norges Idrettsforbund og NTNU Senter for idrettsanlegg og teknologi). Informantene har blitt identifisert underveis i prosjektet, og vi har tilstrebet å snakke med ulike aktører slik at vi sikrer at vi dekker ulike innfallsvinkler til problemstillingene. I rapporten presenteres funnene fra disse intervjuene i kategoriserte grupper.

Vi har gjennomført intervjuene som semistrukturerte intervjuer. Dette innebærer at vi har benyttet en intervjuguide med spørsmål knyttet til ulike tema som vi ønsket å diskutere under intervjuet. Under intervjuet la vi opp til at intervjupersonene kunne snakke fritt om forhold de mener er særlig relevante innenfor de ulike temaene for intervjuet.

Opplysningene vi har fått gjennom intervjuene inngår som viktig bakgrunnsinformasjon i analysen. Alle konklusjoner og vurderinger i analysen er våre egne. Vi har snakket med et begrenset antall aktører, og informasjonsinnhentingen representerer dermed ikke nødvendigvis synspunktene og erfaringene til et representativt utvalg av aktørene. Informasjonen i rapporten bidrar til å belyse opplevde erfaringer med universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg, men det kan også være andre barrierer og tiltak som denne rapporten ikke avdekker.

1.3 Definisjoner

Vi benytter flere begreper i denne rapporten. Dette kapitlet inneholder definisjoner av de sentrale begrepene.

Universell utforming

Universell utforming kan defineres på flere måter. FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne definerer universell utforming som «*utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpasning eller en spesiell utforming*» (Regjeringen, 2022). Universell utforming omfatter hele befolkningen, men særlig personer med nedsatt funksjonsevne siden de fremdeles møter mange hindre som gjør det mer utfordrende å delta i fysisk aktivitet (Kulturdepartementet, 2012).

Norges handikapforbund utdyper at:

«Når et samfunn er universelt utformet innebærer dette at alle kan delta i samfunnet på en likestilt måte, og dermed oppleve seg som en likeverdig samfunnsborger. Alle skal kunne bruke samme løsning.»

Forskjellsbehandling gjennom separate løsninger for enkeltgrupper skal unngås.»

Sitat: (Norges Handikapforbund, u.å.)

Tilgjengelighet

Tilgjengelighet er et begrep som er nærliggende universell utforming. Forskjellen er i all hovedsak at universell utforming innebærer utvikling av løsninger som kan benyttes av alle, mens tilgjengelighet omhandler særtilpassede løsninger som gjør at personer med funksjonsnedsettelse kan benytte løsningen (Oslo Economics & Useit Consulting, 2022). Universell utforming er idealet, fordi det tillater alle å delta på lik linje, uavhengig av funksjonsnedsettelse.

Nedsatt funksjonsevne og funksjonshemming

I denne rapporten skiller det på bruk av begrepene nedsatt funksjonsevne og funksjonshemming.

Personer med nedsatt funksjonsevne har ulike utfordringer og ulike funksjonsnedsettelse (Oslo Economics & Useit Consulting, 2022). Dette medfører at gruppen opplever stor variasjon i hvilke utfordringer de møter på, og omfanget av disse. I rapporten benytter vi følgende definisjon på nedsatt funksjonsevne:

«Tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner.»

Sitat (Bufdir, u.å.).

Begrepet funksjonshemming omhandler en situasjon som oppstår fordi det er en mistilpasning mellom individers fysiske forutsetninger, og omgivelsers utforming (Bufdir, u.å.). En person kan derfor være funksjonshemmet i situasjoner hvor de møter på barrierer som begrenser deres mulighet til å delta (Oslo Economics & Useit Consulting, 2022).

Funksjonshemming er ikke en individuell egenskap, men et forhold eller en situasjon som kan oppstå i individets møte med samfunnet.

Sitat: (Bufdir, u.å.).

Paraidrett og parautøvere

Norges idrettsforbund benytter betegnelsen paraidrett på «idrett for mennesker med funksjonsned-

settelse» (Norges idrettsforbund, u.å.). En parautøver defineres som et menneske med bevegelses-, syns-, hørsels og/eller utviklingshemming (Norges Idrettsforbund, 2022).

1.4 Om rapporten

Rapporten er bygget opp som følger:

- Kapittel 1 gir en beskrivelse av prosjektet, samt metode.
- Kapittel 2 beskriver relevant bakgrunnsinformasjon om idrett og idrettsanlegg
- Kapittel 3 inneholder en beskrivelse av identifiserte utfordringer fra ulike aktørers perspektiv.
- Kapittel 4 beskriver de identifiserte tiltakene, og virkninger av tiltakene.

2. Om idrett og idrettsanlegg

Idrett er viktig for inkludering, deltakelse, læring og folkehelse. I dag er personer med funksjonsnedsettelse underrepresentert i idretten, og mangel på universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg er en sentral barriere for at personer med funksjonsnedsettelse kan delta i idretten. Universell utforming er et lovpålagt krav for nybygg gjennom TEK17, i tillegg til at det stilles krav om universell utforming til anlegg som får midler gjennom spillemiddelordningen. Til tross for dette, er det mange idrettsanlegg som ikke er tilgjengelig for personer med funksjonsnedsettelse.

2.1 Deltakelse i idretten

2.1.1 Mangelfull universell utforming og tilgjengelighet er en sentral barriere for deltakelse

At idrettsanlegg er universelt utformet og tilgjengelig, er avgjørende for at alle mennesker, uavhengig av funksjonsgrad, kan delta i idretten på en selvstendig og likeverdig måte. Manglende universell utforming og idrettens manglende evne til å tilrettelegge er en sentral barriere for at barn og unge med funksjonsnedsettelse kan delta i idretten på lik linje som andre (Rambøll Management Consulting, 2023; Molden, Wendelborg, & Tøssebro, 2009). Andre barrierer for deltakelse i idretten er mangelfull informasjon for mennesker med funksjonsnedsettelse som ønsker å delta i idrett og fysisk aktivitet, samt mangel på kompetanse og ressurser fra støttepersonell og andre, som er nødvendig for at aktivitet skal være tilgjengelig for mennesker med nedsatt funksjonsevne (Elnan, 2010).

2.1.2 Deltakelse i idretten for barn og unge med funksjonsnedsettelse

Blant barn og unge, deltar omtrent tre av fire i organisert idrett på fritiden, og det er de yngste barna som er mest aktive (Østhus, 2023). Blant barn i alderen 9–15 år er 70 prosent medlemmer i et idrettslag.

Personer med nedsatt funksjonsevne er underrepresentert i idretten, og Bufdir anslår at én av ti med nedsatt funksjonsevne er medlem av et idrettslag (Bufdir, u.å). Tall fra 2019 viser at hele én av fem med nedsatt funksjonsevne er fysisk inaktiv. Denne andelen er større sammenlignet med den øvrige

befolkningen, der andelen er 13 prosent (Bufdir, 2019). Årsaker til dette kan være mangel på informasjon, praktisk tilrettelegging og motivasjon (Oslo Economics, 2020). Muligheten til å delta i fritidsaktiviteter og organisert idrett øker graden av fysisk aktivitet, og for at mennesker med funksjonsnedsettelse skal kunne delta i aktivitet på lik linje som alle andre, er det avgjørende at idrettsanlegg er universelt utformet og tilgjengelig for bruk av mennesker med funksjonsnedsettelse.

Ifølge Norges Idrettsforbund var det omtrent 10 000 paraidrettsutøvere i norsk idrett i 2021. Disse tallene er imidlertid svært usikre da paraidrettsutøvere ikke registreres særskilt i medlemsregistre. I 2019 var antall klubber som rapporterer at de har aktive paramedlemmer 1387 (Oslo Economics, 2020).

2.1.3 Betydningen av deltakelse i idrett

Idrett er en viktig arena for barn og unge for sosialisering, inkludering og læring. Å delta i idrett bidrar til at barn og unge kan føle mestring, fellesskap og tilhørighet. Deltakelse i idrett og fysisk aktivitet er også helsefremmende, både psykisk og fysisk. Å bidra til å inkludere barn og unge i fritidsaktiviteter er derfor en viktig politisk målsetting. Videre kan idretten være et sted der barn og unge med funksjonsnedsettelse kan lære om funksjonalitet.

Norges idrettsforbund er øverste organ for idretten i Norge, og består av særforbund og idrettskretser. Inkludering i idretten er et viktig mål for Norges Idrettsforbund. Gjennom langtidsplan for norsk idrett 2019–2023 skal idretten samlet jobbe for et mangfoldig idrettstilbud til alle aldersgrupper og alle idrettslige nivåer (Norges Idrettsforbund, 2019). Idrettsanlegg er et av de strategiske satsingsområdene i idrettsplanen. Norges Idrettsforbund har nylig publisert strategien for paraidrett «Én idrett – like muligheter», som har som formål at idretten skal tilby like muligheter for alle (Norges Idrettsforbund, 2022). Anlegg er et av målområdene i parastrategien. I planen vises det til at mange eldre idrettsanlegg i liten grad er tilpasset idrettsutøvere med funksjonsnedsettelse. I tillegg poengteres det at krav til universell utforming, som alle nye anlegg skal oppfylle, ikke alltid er tilstrekkelig for å sikre tilgjengelighet for alle. En av målsetningene i parastrategien er derfor at idretten skal bedre anleggsfinansieringen for å sikre at gamle og nye idrettsanlegg tar hensyn til de behovene idrettsutøvere med funksjonsnedsettelse har, utover kravene til universell utforming. Videre er det en målsetting at idretten skal arbeide for å styrke ordninger for hjelpemidler, slik at tilgang til

nødvendige hjelpemidler ikke skal være en barriere for deltakelse i idretten. Det er også mål om å styrke parasatsingen gjennom å inngå partnerskap og senke terskelen for deltakelse i idretten.

2.2 Idrettsanlegg i Norge

Et idrettsanlegg kan defineres på flere måter, og ifølge Store norske leksikon er idrettsanlegg definert som «*faste utendørs eller innendørs anlegg for idrett*» (Sæle, 2023). Idrettsanlegg inkluderer utendørs idrettsplasser (for eksempel gress- eller grusbane), idrettshaller (flerbrukshall eller spesialhaller) og storhaller (for utendørsidretter slik som eksempelvis en ishaller) (Sæle, 2023).

For idrettshaller skiller man mellom flerbrukshaller som kan benyttes til et bredt utvalg av idretter, og spesialiserte anlegg slik som eksempelvis svømmehaller (Sæle, 2023). Definisjonen av en flerbrukshall er «*hall som brukes vekselvis til ulike idrettsaktivitet uten klargjøring/omgjøring med tap av brukstid. Parallell sambruk av ulike aktiviteten inngår også i dette begrepet*» (Kultur- og kirkedepartementet, 2005). Definisjonen av en spesialhall er «*hall med planløsning, utforming og materialvalg for primært å tilfredsstille en spesiell særiddrett (f.eks. ishall, svømmehall, tennishall, fotballhall og friidrettshall).*» (Kultur- og kirkedepartementet, 2005).

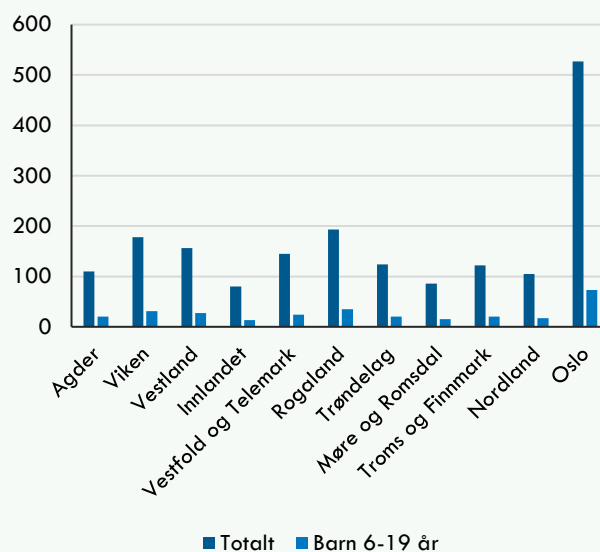
Per 2020 var det omtrent 59 000 anleggsenheter for idrett og fysisk aktivitet i Norge (Kulturdepartementet & Norges idrettsforbund, 2021), og i tidsperioden 2006 til 2019 ble det bygget omtrent 11 000 idrettsanlegg (Öhman, 2020).

Det er varierende tilgang til idrettsanlegg for befolkningen i ulike fylker i Norge. Særlig i Oslo er det mange innbyggere per idrettsanlegg, både totalt for befolkningen og for unge mellom 6-19 år (Figur 2-1). I andre fylker som Nordland og Innlandet er det vesentlig færre innbyggere per idrettsanlegg.

2.3 Planlegging og bygging av idrettsanlegg

Prosessen for planlegging og bygging av et idrettsanlegg består av flere ulike faser. Hver delfase består av ulike steg og punkter. Gode Idrettsanlegg (NTNU SIAT) har utviklet en prosjektveileder for anleggsprosjekter, som er bygget opp etter hovedfasene i byggeprosessen (NTNU SIAT - Senter for idrettsanlegg og teknologi). Prosjektveilederen har som mål å bidra til bygging av bedre idrettsanlegg gjennom kompetanseheving og bevisstgjøring i hele byggeprosessen. Ved å følge stegene, kan det bidra til en kvalitetsikring i alle ledd. Figur 2-2 illustrerer stegene i byggeprosessen.

Figur 2-1: Antall innbyggere per idrettsanlegg fordelt på fylker



Kilde: (Kulturdepartementet & Norges idrettsforbund, 2021)
Figurtekst: Figuren viser antall innbyggere per idrettsanlegg i hvert fylke. Antall innbyggere per idrettsanlegg oppgis for barn mellom 6 og 19 år, og for det totale innbyggertallet i kommunen. I Oslo er det 73 barn og 527 innbyggere per idrettsanlegg. I Nordland er det 17 barn og 105 innbyggere per idrettsanlegg. I Troms og Finnmark er det 20 barn og 122 innbyggere per idrettsanlegg. I Møre og Romsdal er det 15 barn og 86 innbyggere per idrettsanlegg. I Trøndelag er det 20 barn og 124 innbyggere per idrettsanlegg. I Rogaland er det 35 barn og 193 innbyggere per idrettsanlegg. I Vestfold og Telemark er det 24 barn og 145 innbyggere per idrettsanlegg. I Innlandet er det 13 barn og 80 innbyggere per idrettsanlegg. I Vestland er det 27 barn og 156 innbyggere per idrettsanlegg. I Viken er det 31 barn og 178 innbyggere per idrettsanlegg. I Agder er det 20 barn og 110 innbyggere per idrettsanlegg.

Figur 2-2: Illustrasjon av hovedfaser i byggeprosess



Illustrasjon: Oslo Economics, basert på (NTNU SIAT - Senter for idrettsanlegg og teknologi). Figurtekst: Figuren illustrerer stegene i en byggeprosess. Første steg er Idé, som innebærer analyse, målsetting og mulighetsstudie. Andre steg er Konsept, som innebærer prosjektgrunnlag, skisseprosjekt og konseptvalg. Tredje steg er Prosjektering, som innebærer forprosjekt og kontrahering. Fjerde steg er Utførelse, som innebærer detaljprosjekt, bygging og overtakelse. Femte og siste steg er Drift, som består av driftsrutiner og avhending.

2.4 Spillemidler til idrettsanlegg

Kultur- og likestillingsdepartementet har ansvar for den statlige forvaltningen på blant annet områdene idrett, diskriminering og likestilling. Departementet fordeler årlig midler fra overskuddet til Norsk Tipping (spillemidler) til ulike formål innenfor idretten, blant annet idrettsanlegg, nasjonalanlegg, forsknings- og utviklingsarbeid, spesielle aktiviteter, støtte til Norges idrettsforbund og olympiske og paralympiske komité, tilskudd til lokale lag og foreninger og prioriteringer i idrettsstrategien (Kultur- og likestillingsdepartementet, 2021). Spillemidlene til bygging og rehabilitering av idrettsanlegg skal bidra til å gi befolkningen mulighet til å drive med fysisk aktivitet, i regi av det frivillige, gjennom organisert idrett og egenorganisert idrett. Den viktigste målgruppen for bruk av spillemidlene er barn og unge, i tillegg til at det er særlig oppmerk-

somhet på å tilrettelegge for at personer med funksjonsnedsettelse skal kunne delta i idretten (Kultur- og likestillingsdepartementet, 2023).

Det kan søkes om tilskudd til bygging av nye idrettsanlegg, og rehabilitering av eksisterende anlegg fra spillemiddelordningen (Norges Idrettsforbund, 2023). For å motta dette tilskuddet stilles det blant annet krav til at anlegget skal være universelt utformet. Dette betyr at det skal kunne brukes av alle, uten behov for tilpasninger eller spesiell utforming, og det omfatter alle som bruker anlegget, inklusive idrettsutøvere, publikum, trenere og andre. I henhold til bestemmelser om tilskudd til anlegg kan kravene til universell utforming kreve tiltak utover minstekravene i byggeteknisk forskrift (Kultur- og likestillingsdepartementet, 2023). Det kan søkes om tilskudd til ombygging av eldre anlegg slik at disse tilfredsstillende kravene til universell utforming, men planene for ombygging må gi en tilfredsstillende helhetsløsning, og ikke kun omfatte delvis forbedring av anlegget.

I 2022 ble det tildelt totalt 3,3 milliarder kroner i spillemiddeltilskudd. Det er kommuner som står for de største investeringene i idrettsanlegg og som mottar største del av spillemidlene. Deretter følger idrettslag. Det er kommunene som står for de største og dyreste anleggene. Dette er både flerbruksanlegg, utendørsanlegg og spesialiserte idrettsanlegg. Idrettslag som bygger egne anlegg, bygger hovedsakelig mindre anlegg, hvorav størst andel av søknadene er til investeringer i fotballanlegg, idrettshaller og idretts-hus (Kulturdepartementet & Norges idrettsforbund, 2021).

Friluftsanlegg er den typen idrettsanlegg som utgjør den største andelen av anleggstilbudet i Norge i 2021, med 25 prosent av eksisterende anlegg (Kulturdepartementet & Norges idrettsforbund, 2021). Derne utgjør idrettshus og servicebygg, og fotballanlegg henholdsvis 13 prosent og 12 prosent av anleggene. Også anleggskategorier som idrettshaller og aktivitetssaler, kart, skyteanlegg, og ski- og alpinanlegg utgjør en vesentlig del av anleggsmassen med mellom 11 prosent og 6 prosent av idrettsanleggene.

Kultur- og likestillingsdepartementet benytter begrepet *etterslep* for å vise differansen mellom hvor mye midler det har blitt søkt om i spillemiddelordningen, og hvor mye som har blitt tildelt (Kultur- og likestillingsdepartementet, 2021). Fra 2016 har ettterslepet vokst fra 2 919 millioner kroner, til 4 511 millioner kroner i 2021. På tross av denne økningen, var 2021 det første året på lang tid hvor ettterslepet ble redusert fra det foregående året. Ventetiden på utbetaling av spillemidler er beregnet til 2,9 år. Dette

er en teoretisk beregning av hvor lang tid det tar før alle søknadene for året har blitt tildelt spillemidler.

2.5 Universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg

Bufdir sin tilstandsanalyse og kunnskapsstatus om universell utforming viser at det er store mangler når det gjelder systematiske målinger av universell utforming (Bufdir, 2020). I eksisterende kartlegginger av universell utforming i bygg er det ofte benyttet ulike kartleggingsverktøy, som gjør det vanskelig å sammenligne resultater. Generelt er det store mangler når det gjelder universell utforming i «publikumsbygg». I tillegg er det stor variasjon i kommunenes kompetanse om universell utforming og hvordan dette ivaretas i kommunenes arealplanlegging. Det pekes på at krav i forskrift i all hovedsak omhandler nye bygg, og at kreves mer arbeid for å sikre at også eldre bygg er universelt utformet.

Kultur- og likestillingsdepartementet, Norges idrettsforbund og NTNU Senter for idrettsanlegg og teknologi har etablert den nettbaserte kunnskapsportalen godeidrettsanlegg.no for idretts- og nærmiljøanlegg (Gode idrettsanlegg, 2022). Formålet med nettsiden er å sikre gode idrettsanlegg, og nettsiden inneholder informasjon om ulike typer anlegg, materialvalg, eksempler på planløsninger og fremgangsmåter for utvikling av nye og eldre anlegg. Nettsiden løfter også frem forbildeanlegg, som er idrettsanlegg som på ulike måter har gode løsninger, som kan være til inspirasjon for andre. Nettsiden inneholder også kunnskap om universell utforming i idrettsanlegg og viser til ulike veiledere, herunder blant annet *Universell utforming av idretts- og nærmiljøanlegg* (Kulturdepartementet, 2012), *Universell utforming av uteområder – krav og anbefalinger* (Universell Utforming AS, 2019) og *Universell utforming av flerbrukshaller – eksempelsamling* (Universell utforming AS, 2022).

Statsbygg sitt verktøy «Bygg for alle» gir oversikt over tilgjengeligheten i alle Statsbygg sine arbeids- og publikumsbygg. Løsningen kan også benyttes av kommuner som et systematisk verktøy for å kartlegge universell utforming i bygg de eier, samt identifisere tiltak som bør iverksettes. Informasjonen om byggene kan gjøres tilgjengelig for publikum gjennom en egen publikumsvisning, gitt noen satte krav. På nettsiden som er tilgjengelig for publikum, gis nøkkelinformasjon om bygg, slik som for eksempel informasjon om det er heis, trinnfri inngang, ledelinjer og handikap-parkering (Statsbygg, u.d.).

IK-bygg er et internkontrollsystem for kommuner utviklet av Norsk Kommunalteknisk Forening. Det

består av en sjekkliste med 200 spørsmål om tilstanden i kommunale bygg. Kommunene som bruker IK-bygg bestemmer selv hvilke spørsmål de vil besvare. Det er videre fire roller som kan besvare et spørsmål: eier, forvalter, vaktmester og bruker. Det stilles en rekke spørsmål om universell utforming, som blant annet «Er trapper universelt utformet (bredde, håndlist, merking, motlys?)» og «Er skilt og annen informasjon lett å forstå og følge?». Basert på data fra IK-bygg har Norsk Kommunalteknisk Forening og Direktoratet for byggkvalitet utviklet et tilstandsbarometer for kommunale bygg, som samler erfaringer om de kommunale byggene i Norge. I tilstandsbarometeret kan man velge type bygg og type spørsmål man ønsker å få informasjon om. Per 2019 var det 150 kommuner som brukte IK-bygg, men det er foreløpig lite innmeldt informasjon fra kommunene om universell utforming i idrettsanlegg. Dersom flere kommuner hadde besvart spørsmålene om universell utforming i kommunale idrettsbygg, kunne tilstandsbarometeret bidratt med nyttig informasjon om tilstanden til kommunale idrettsbygg.

2.6 Relevant regelverk

Plikt til å sørge for universell utforming i idrettsanlegg reguleres i internasjonale og nasjonale regelverk. For eksempel fremkommer det i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne at det skal sikres at mennesker med nedsatt funksjonsevne har tilgang til arenaer for idrettsaktiviteter, fritidsaktiviteter og reiseliv.

I Byggteknisk forskrift (TEK17) beskrives grensen for minimum av egenskaper et byggverk må ha for å kunne oppføres lovlig i Norge. Krav om universell utforming av bygg er gitt i § 12-1 i forskrift om tekniske krav i byggverk (TEK17).

Annet relevant regelverk beskrives i Vedlegg B.

3. utfordringer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet til idrettsanlegg

Over tid har kravene til universell utforming av idrettsanlegg blitt både flere og strengere, men det er fortsatt utfordringer knyttet til tilgjengelighet. Vår analyse underbygger at personer med funksjonsnedsettelse opplever en rekke barrierer knyttet til tilgang til idrettsanlegg, særlig i de eldre idrettsanleggene, men også i nyere idrettsanlegg. utfordringene er både knyttet til at idrettsanleggene ikke er i henhold til kravene i TEK17, men det pekes også på manglende tilgjengelighet i idrettsanlegg som er utformet i henhold til kravene.

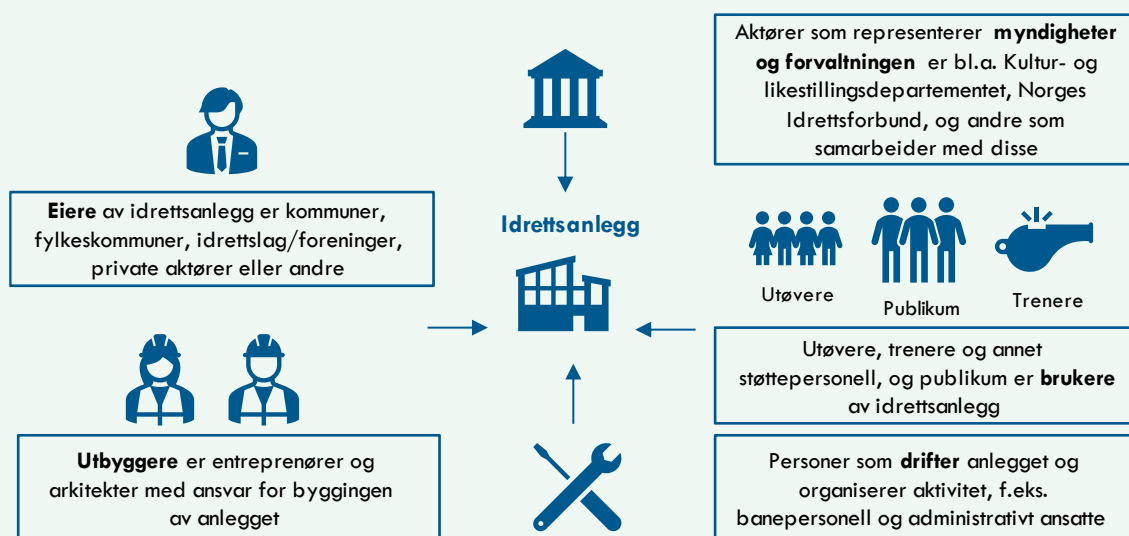
I dette kapitlet oppsummerer vi innspill fra ulike aktører vi har snakket med som på ulike måter er knyttet til idrettsanlegg. Innspillene reflekterer kun informantenes synspunkter, og det er ikke nødvendigvis slik at de utfordringene som beskrives er representativt for alle. Det kan også være utfordringer og barrierer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg som vi ikke har avdekket i kartleggingen.

I Figur 3-1 presenterer vi de ulike aktørene og interessentene, og gir en beskrivelse av relasjonen mellom disse. Eiere av idrettsanlegg er hovedsakelig

kommuner eller lokale idrettslag og -foreninger, men det kan også være private aktører som eier idrettsanleggene. Videre er utbyggere gjerne entreprenører og arkitekter, som bygger anleggene på oppdrag for eierne. Drifere er personer med ansvar for drift og vedlikehold, mens brukere omfatter utøvere, publikum, trenere og andre ansatte. De ulike aktørene kan oppleve forskjellige utfordringer og barrierer knyttet til universell utforming og tilgjengelig i idrettsanlegg.

Universell utforming i idrettsanlegg innebærer at anlegget er utformet på en slik måte at alle personer, uavhengig av funksjonsevne, kan benytte seg av anlegget, uten behov for tilrettelegging og tilpasning. Selv om idrettsanlegget ikke er universelt utformet, kan det ofte gjøres tilpasninger og tilrettelegging for at personer med funksjonsnedsettelse skal oppleve tilgjengelighet til anlegget. Det kan derfor være slik at personer med funksjonsnedsettelse kan benytte idrettsanleggene, selv om disse ikke er universelt utformet. Aktørene vi har snakket med forteller både om utfordringer knyttet til manglende universell utforming, og manglende tilgjengelighet. I tillegg kan det være utfordringer knyttet til at idrettsanlegg ikke nødvendigvis er tilgjengelige, selv om idrettsanlegget er universelt utformet i henhold til TEK17.

Figur 3-1: Aktører og interessenter som på ulike måter er knyttet til idrettsanlegg



Figurtekst: Figuren gir en oversikt over aktører og interessenter som på ulike måter er knyttet til idrettsanlegg. Vi deler aktørene inn i myndighets-/forvaltningsnivå, utbyggere, eiere, brukere og driftere. Myndigheter og forvaltningen er blant annet Kultur- og likestillingsdepartementet, Norges Idrettsforbund og andre som samarbeider med disse på forvaltningsnivå. Eiere av idrettsanlegg er kommuner, fylkeskommuner, idrettslag/foreninger, private aktører eller andre. Utbyggere er entreprenører og arkitekter med ansvar for bygging av anlegget. Personer som driver anlegget og organiserer aktivitet er blant annet banepersonell og administrativt ansatte. Utøvere, trenere og annet støttepersonell, og publikum er brukere av idrettsanlegg.

3.1 Brukere av idrettsanlegg

Brukere av idrettsanlegg omfatter utøvere, publikum, trenere og ansatte. For å kartlegge brukeres erfaringer og opplevde utfordringer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg, har vi snakket med ulike brukerorganisasjoner og utvalgte særforbund i idretten som representerer brukersiden.

3.1.1 Opplevde utfordringer blant brukere

Det er stor variasjon i hvor tilgjengelig ulike idrettsanlegg oppleves. Det er særlig de eldre idrettsanleggene som mangler universell utforming og som oppleves som lite tilgjengelige for personer med funksjonsnedsettelse. I kommuner der det hovedsakelig er eldre idrettsanlegg, vil derfor deltakelsesmuligheter for personer med funksjonsnedsettelse kunne være dårligere enn i kommuner som har nyere idrettsanlegg som ofte er mer tilgjengelige. På grunn av dette kan personer med funksjonsnedsettelse i ulike deler av landet oppleve ulik tilgang til deltakelse i idrett og aktivitet.

Fra intervjuene fremkommer det også at det kan være utfordringer i nyere idrettsanlegg selv om disse følger minimumskravene i TEK17. Utfordringer kan være knyttet til ulike funksjoner rundt idrettsanlegget, som garderobes, parkering og toaletter, og selve idrettsbanen. For eksempel er det en utfordring dersom funksjonene i idrettsanlegget ikke er tilrettelagt for ulike aktivitetshjelpemidler som personer med funksjonsnedsettelse kan ha behov for i idretten. Når idrettsanleggene ikke er tilgjengelige for brukere med funksjonsnedsettelse, påvirker dette muligheten til å delta i idrett og være fysisk aktiv. En informant forteller at vedkommende opplever at de fleste idrettene er tilpasset eller kan tilpasses til personer med funksjonsnedsettelse, men ofte er tilgangen til idrettsanlegget der idretten foregår barrieren for deltakelse.

Blant de vi har snakket med, oppleves det som en lang prosess for å få forbedret idrettsanlegg, og ofte er det vanskelig å vite hvem som er ansvarlig, og dermed hvem man skal kontakte for å få tilrettelegging i idrettsanlegget. Representanter for brukerne opplever det som utfordrende at det i mange tilfeller er vanskelig å vite hvem som er ansvarlig for å sørge for universell utforming og tilgjengelige løsninger, og at mange oppgaver kan «falle mellom to stoler». Det er derfor problemer som ingen tar ansvar for å løse, og dermed skjer det heller ikke noen forbedring. Informantene vi har snakket med forteller at mangel på ansvarsfordeling kan henge sammen med både holdninger og kunnskap om tematikken. De opplever at eiere og andre ofte har manglende kunnskap om problemer som kan oppstå knyttet til universell utforming og tilgjengelighet, og det vil dermed ikke

være noen som tar ansvar for å løse disse problemene. Flere opplever at det fremstår som enkelt for eiere/utbyggere av idrettsanlegg å søke om unntak fra kravene om universell utforming, og at det ofte søkes om unntak før det forsøkes å finne løsninger, fordi dette er enklere og mindre ressurskrevende.

En annen utfordring som mange peker på, er mangel på informasjon om tilgjengelighet i idrettsanlegg. Det kan være vanskelig å få informasjon på forhånd om hvorvidt et idrettsanlegg er universelt utformet. I frykt for at anlegget ikke er universelt utformet og tilgjengelig, kan det hende at brukere heller velger å ikke besøke anlegget. Det er trolig stor variasjon mellom kommuner i hvorvidt de har tilgjengelig informasjon om idrettsanleggene, for eksempel på sine nettsider. I de tilfeller hvor et lokalt idrettslag eier anlegget, kan det være at idrettslaget ikke har en egen nettside, og dermed ingen steder å legge ut informasjon om tilgjengelighet i idrettsanlegget.

Noen av informantene forteller at det er ulike muligheter for personer med funksjonsnedsettelse til å drive med breddeidrett og paraiddrett på toppnivå. Generelt er paraiddretten mer tilgjengelig og tilrettelagt for personer med funksjonsnedsettelse, enn breddeidretten. Paraiddrett er idrett for mennesker med funksjonsnedsettelse, og ofte innebærer det tilrettelegging slik at det er spesielt tilpasset mennesker med funksjonsnedsettelse. Det er dermed ikke nødvendigvis universelt utformet. I tillegg er det mange barn og unge med funksjonsnedsettelse som ikke deltar i paraiddretten, men i breddeidretten. At paraiddretten er mer tilgjengelig for mennesker med funksjonsnedsettelse, er derfor ikke nødvendigvis et godt mål på status for universell utforming og tilgjengelighet i idretten generelt.

Utfordringer for personer med hørsels- og synsnedsettelse

Informanter vi har snakket med forteller at for personer med hørselsnedsettelse kan konkrete utfordringer være knyttet til dårlig akustikk og romklang i idrettsanlegget. Dette kan gjøre at det er vanskelig for disse personene å høre og få med seg ting som blir sagt, for eksempel på høytaleranlegget.

For personer med synsnedsettelse oppleves det som utfordrende dersom det ikke er tilstrekkelig kontrastfarger og ledelinjer i idrettsanlegget. Gode kontraster er nødvendig for at brukere med synsnedsettelse kan orientere seg i idrettsanlegget. For eksempel vil mangel på kontraster og tilstrekkelig skriftstørrelse, gjøre det vanskelig eller umulig å lese skilt. Dette kan gjøre det vanskelig å navigere seg frem til innganger, toaletter, garderobes og lignende. Det er særlig i eldre idrettsanlegg at det kan være mangel på kontraster, for eksempel kan det være samme farge

på vegger og gulv. Dette gjør det vanskelig for en person med en synsnedsettelse å navigere rundt. Ofte kan det også være dårlige lysforhold, og gulv som reflekterer lyset. Videre er det ofte mangel på punkt-skrift, som gjør at blinde blir avhengig av andre personer for å navigere seg.

Utfordringer for personer med bevegelsesnedsettelser

Personer med bevegelsesnedsettelser som bruker rullestol kan oppleve utfordringer knyttet til fremkommelighet, for eksempel på grunn av trange ganger, høye terskler, bratte helninger og lignende. Videre kan det være et problem for utøvere som har en del plasskrevende utstyr, dersom det ikke er store nok lagre i idrettsanlegget. En del tilrettelagt utstyr er ofte plasskrevende, som for eksempel el-kjelker som brukes til el-innebandy. Det er også en utfordring dersom lagrene i seg selv ikke er tilpasset, for eksempel at hyllene er for høye, slik at personer med funksjonsnedsettelser ikke får tilgang til utstyret.

Flere av informantene forteller at det ofte er en utfordring med mangel på eller utilstrekkelige parkeringsplasser utenfor idrettsanlegget. Flere peker på at en typisk utfordring på vinterstid er at snø ikke er skuffet unna. I noen tilfeller kan parkeringsplassene være plassert langt unna inngangen, og snø i gangveien vil gjøre at det er vanskelig å komme seg til inngangen til idrettsanlegget.

Det pekes også på som en utfordring at løsninger for rullestolbrukere ofte er separate fra hovedløsningene i idrettsanlegget. For eksempel er det ofte separate garderober for rullestolbrukere og ikke-rullestolbrukere. Konsekvensen av dette er at rullestolbrukere må benytte egne garderober, og være avskilt fra de andre, noe som bidrar til en følelse av utenforskap og isolasjon. Å få et særtilbud oppleves ikke inkluderende, og kan påvirke motivasjonen til å delta i idrett. Det kan for eksempel også være egne tribuner for publikum som har funksjonsnedsettelser, som er på områder med dårligere sikt. Tilleggs løsninger og særtilbud kan også innebære redusert funksjonalitet, slik at personer med funksjonsnedsettelser får dårligere muligheter enn andre brukere. Et eksempel det er pekt på i intervju, er tilgang til heiser, hvor idrettsanlegget har én heis, og i tilfeller der det er flere rullestolbrukere vil det være lang ventetid for å ta heisen dit de skal.

Én informant forteller også om utfordringer for personer med funksjonsnedsettelser som skal være publikum i et idrettsanlegg. Et konkret eksempel er høye gjerder, slik at rullestolbrukere ikke har innsyn til banen, eller høy kioskdisk slik at disse personene ikke kan handle i kiosken uten bistand fra andre. For barn og unge med foreldre som har en funksjonsnedsettelse, kan det være en barriere for deltakelse i idretts-

aktivitet dersom utformingen av idrettsanlegget gjør at foreldrene ikke kan følge barnet.

3.1.2 Innspill til forbedringspunkter

Flere informanter trekker frem at det kan være nyttig å inkludere representanter for brukere i planleggings- og byggeprosessen av nye idrettsanlegg. Representanter for brukerne kan gi informasjon om eventuelle utfordringer og gi innspill til hvordan funksjoner og løsninger best kan utformes for å være tilgjengelige. Flere av informantene påpeker at brukerrepresentanter ikke nødvendigvis har den byggetekniske kompetansen til å kunne vite hvordan løsninger kan utformes, og det er derfor ofte behov for å samarbeide med arkitekter og utbyggere for å finne de beste løsningene. Brukertesting nevnes av flere som et tiltak som kan være nyttig. Eiere og utbyggere har behov for tilgang til ressurspersoner som har kompetanse om universell utforming og tilgjengelighet, slik at disse kan inkluderes på de rette tidspunktene i planleggings- og byggefasen.

Videre pekes det på at det er behov for økt kompetanse rundt tema og deling av informasjon mellom involverte aktører. Mange av aktørene som har en tilknytning til idrettsanlegg, som eiere, utbyggere, driftere, ansatte og andre brukere, har ikke nødvendigvis innsikt i mulige utfordringer som brukere med funksjonsnedsettelser kan oppleve i møte med idrettsanleggene. Det er derfor behov for generell kompetanseheving, og bedre tilgang til informasjon om dette.

Flere av informantene trekker frem at det kan være behov for ordninger og tiltak som påvirker holdninger rundt tema. For eksempel oppleves det i dag som at hovedløsninger i eldre idrettsanlegg stort sett er lite tilgjengelige, og at det i stedet utarbeides tilleggs løsninger for personer med funksjonsnedsettelser. Det oppleves som en ulempe at personer med funksjonsnedsettelser ofte må forholde seg til de mindre gode tilleggs løsningene, i stedet for å kunne benytte hovedløsningene. Videre har det blitt nevnt at det kan være nyttig å løfte frem eksempler på gode idrettsanlegg for å inspirere og motivere andre. Ved å premiere de som gjør en god jobb, kan man skape insentiv til å jobbe for økt universell utforming og tilgjengelighet.

Videre pekes det på at det bør være ordninger som gir informasjon om universell utforming og tilgjengelighet for hvert spesifikke idrettsanlegg, slik at det er mulig for brukere med funksjonsnedsettelser å ha tilgang til en oversikt over om idrettsanlegg er universelt utformet eller ikke. Det kan for eksempel være en løsning å ha et fysisk merke på idrettsanlegget, for å vise at anlegget er universelt utformet. Det bør også være mulig å finne frem til informasjon om idrettsanleggene på internett. Mange av de

sentrale idrettsforeningene har informasjon om tilbud av aktiviteter og idrett for personer med funksjonsnedsettelse på sine nettsider, men ofte har lokale idrettslag mindre informasjon på sine egne nettsider. En del lokale idrettslag og foreninger har trolig heller ikke egne nettsider. Én informant trekker frem at det også kunne vært nyttig med informasjon ved idrettsanlegget (for eksempel kart eller en plakat med oversikt over bygget), slik at brukerne enkelt kan orientere seg og finne frem dit en skal. Dette bør helst være ved hovedinngangen til anlegget. Dette vil legge til rette for at det blir enklere for brukere å navigere seg i idrettsanlegget, og de kan enkelt se en oversikt over hvor fasiliteter slik som toalett, garderobes, tribuner og lignende befinner seg. En slik oversikt kan være nyttig for alle som skal besøke idrettsanlegget, men det kan være særlig viktig for en person med funksjonsnedsettelse.

3.2 Eiere av idrettsanlegg

I dag er de fleste idrettsanleggene i Norge eid av kommuner. Det er imidlertid også flere idrettslag som eier egne idrettsanlegg, og enkelte anlegg eies også av private aktører. Basert på intervjuer med et utvalg kommuner og idrettslag, belyser vi erfaringer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet, og utfordringer knyttet til dette, fra perspektivet til eiere av idrettsanlegg.

3.2.1 Opplevde utfordringer blant eiere

Eiere av idrettsanlegg som vi har snakket med informerer om at det generelt er oppmerksomhet rundt universell utforming, og at de ønsker å bygge idrettsanlegg som skal være tilgjengelig for alle. Det er likevel varierende hvorvidt ulike idrettsanlegg er universelt utformet og tilgjengelige i dag, særlig fordi mange idrettsanlegg er bygget før kravene i TEK17 ble gjeldende. Videre fremkommer det fra intervjuene at det er ulikt hvorvidt eiere kjenner til kravene om universell utforming i TEK17, hva dette innebærer og hvordan det påvirker byggetekniske løsninger i idrettsanleggene. De fleste forholder seg imidlertid kun til TEK17, og legger til grunn at idrettsanleggene skal tilfredsstillere kravene, uten videre kjennskap til hva dette innebærer i praksis.

Enkelte representanter for kommuner vi har snakket med informerer om at det kan være vanskelig å ha oversikt over status for universell utforming og tilgjengelighet i de eldre idrettsanleggene, og at det er disse anleggene som typisk har størst utfordringer. I nyere anlegg kan en utfordring være at det ofte er begrensede arealer å bygge på, og en del til rette-lagte funksjoner er arealkrevende, slik at det kan gå på bekostning av andre funksjoner. Dette er for eksempel handikapparkering, lagerrom og heiser.

Enkelte av representantene for kommuner informerer om at de som bestiller av idrettsanlegg definerer funksjonene som anlegget skal ha, og at dette hovedsakelig er idrettsspesifikt. Funksjonene defineres dermed i liten grad med utgangspunkt i universell utforming, men i bestillingen til utbygger legger eierne opp til at idrettsanlegget skal følge de gjeldende kravene til universell utforming (TEK17). Blant de eierne av idrettsanlegg vi har snakket med, fremkommer det at utover dette, legges ansvaret for at byggen tilfredsstillere de byggetekniske kravene til universell utforming over på utbyggerne, og det er ikke nødvendigvis slik at eierne har innsikt i hvilke konkrete grep som gjøres i for å sikre universell utforming og tilgjengelighet (så lenge anlegget tilfredsstillere kravene).

Flere vi har snakket med informerer om at de i planleggingen av nye idrettsanlegg ofte kan involvere representanter for brukere, hvorav dette ofte er idrettslagene som skal bruke anlegget. Hensikten er at de som skal bruke anlegget i fremtiden inkluderes i planleggingsprosessen, kommer med innspill og påvirker utformingen av idrettsanleggene slik at de blir mest mulig brukervennlige. Dersom idrettsanleggene som bygges skal tilrettelegges for paraidrett, er det ofte brukerorganisasjoner for personer med funksjonsnedsettelse som inkluderes i prosessen. Det er imidlertid få av de vi har snakket med som forteller at de vanligvis inkluderer brukerorganisasjoner for personer med funksjonsnedsettelse i byggeprosessen av idrettsanlegg som ikke særskilt er tilrettelagt for paraidrett. Det er trolig varierende hvorvidt brukerorganisasjoner eller -representanter involveres i planleggings- og byggeprosesser, og både eiere, utbyggerne og brukerorganisasjoner kan være initiativtaker til dette.

Studier finner at brukermedvirkning i byggeprosesser av idrettsanlegg er særlig viktig tidlig i byggeprosessen, men dette stiller også høyere krav til kompetanse på grunn av større kompleksitet i byggesaken (Nørve & Øyen, 2010). Det er særlig i tilfeller der byggeprosjektet har nye problemstillinger som det må tas stilling til, at brukermedvirkning har en innvirkning.

Noen av representantene for idrettslag som vi har snakket med forteller at mangel på tilstrekkelige ressurser til å arbeide med universell utforming og tilgjengelighet kan være en utfordring. Mange av de lokale idrettslagene og foreningene er små, med få ansatte. Mange av dem har heller ikke tidligere hatt barn og unge med funksjonsnedsettelse i sine idrettslag, og dermed liten erfaring med dette. Det kan dermed være mangel på både ressurser og kompetanse til å tilrettelegge anleggene for personer med funksjonsnedsettelse.

3.2.2 Innspill til forbedringspunkter fra eiere

Enkelte av eierne vi har snakket med forteller at de ønsker å få mer kunnskap om universell utforming og tilgjengelighet, inklusive særlig kunnskap om de reelle utfordringene som brukere av idrettsanlegg støter på. Det bør derfor være enklere å få informasjon fra brukere og andre som har direkte erfaring med å bruke idrettsanlegget og som opplever utfordringer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet.

Eiere påpeker at det kan være nyttig å involvere representanter fra brukerorganisasjoner tidlig i byggefasen, gjerne i planleggingen. Det er trolig størst gevinst av innspill fra brukerrepresentanter direkte inn i reelle byggeprosjekter. Videre kan det være nyttig med fortløpende dialog i byggeprosessen, slik at det er mulig å innhente innspill og gjøre avklaringer dersom det er usikkerhet rundt konkrete bygningsdeler.

3.3 Drifere av idrettsanlegg

Drift av idrettsanlegg kan være organisert på ulike måter. I de tilfeller der det er kommuner som eier anlegg, er det ofte også kommunen som påtar seg ansvar med vedlikehold og drift. For eksempel kan kommuner ha kommunale avdelinger med ansvar for drift av kommunale anlegg. Det kan også opprettes driftsavtaler, for eksempel med private selskaper som drifter idrettsanlegg, eller med lokale idrettslag som påtar seg ansvaret. Mange idrettsanlegg er tilknyttet skoler, og i disse tilfeller kan driftsansvaret ligge hos skolen.

Ofte kan drifts- og vedlikeholdsarbeidet være fordelt på ulike aktører, og det kan være ulike aktører som har ansvar for den daglige driften og større vedlikeholdsarbeid. I større kommuner kan eksempelvis det daglige driftsansvaret være underlagt én kommunal enhet (som enhet for idrett), og vedlikeholdsarbeid som krever større investeringer være underlagt en annen kommunal enhet (som enhet for eiendom).

Vi har belyst opplevde erfaringer og utfordringer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg fra perspektivet til drifere gjennom intervjuer med et utvalg kommunale aktører med ansvar for drift i idrettsanlegg.

3.3.1 Opplevde utfordringer blant drifere

Utfordringer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg for drifere av anlegg varierer, både i type utfordringer og omfang av utfordringer. Det avhenger av ulike faktorer, ofte knyttet til beliggenhet, størrelse, og alder på idrettsanlegget. Drifere vi har snakket med påpeker at det generelt er mer kunnskap og oppmerksomhet rundt tilrettelegging i de idrettsanleggene som brukes av personer med funksjonsnedsettelse, enn i idretts-

anlegg der drifere ikke har erfaring med tilrettelegging for personer med funksjonsnedsettelse.

Informantene understreker at det generelt ikke er store utfordringer med drift av idrettsanlegg som er direkte relatert til universell utforming og tilgjengelighet. Det trekkes imidlertid frem noen konkrete utfordringer, slik som at enkelte universelt utformede løsninger kan kreve mer vedlikehold. For eksempel er det nødvendig med et egnet underlag på gulv for at rullestoler skal fungere optimalt i idrett. Parkett er det underlaget som egner seg best. Det er imidlertid dyrere og mer krevende å vedlikeholde parkett, enn annet type underlag.

En annen utfordring som trekkes frem er at det er mer krevende og dyrt å utarbeide universelt utformede løsninger når det avdekkes behov for dette etter at anlegget er bygget. Det kreves mer ressurser, planlegging og organisering å tilrettelegge idrettsanlegget i etterkant, i stedet for å ta hensyn til dette i byggefasen. Det er særlig en utfordring når anleggene er eldre og det er behov for å bygge på nye funksjoner utenpå de gamle løsningene. Dette kan skape utfordringer knyttet til planløsninger, redningsveier og andre funksjoner. Én aktør vi har snakket med informerer om at det ikke jobbes systematisk med tilrettelegging og universell utforming i idrettsanleggene, men at mye oppgradering og tilrettelegging skjer i forbindelse med arrangementer i idrettsanlegget. Ofte kan behov for oppgradering og tilrettelegging for å øke tilgjengeligheten avdekkes når det planlegges for arrangementer. Dette kan både resultere i større permanente investeringer, men også i midlertidige løsninger.

3.3.2 Innspill til forbedringspunkter fra drifere

Aktørene vi har snakket med som har erfaring med drift av idrettsanlegg peker på at det er nyttig å tenke på tilrettelagte løsninger i planleggings- og byggefasen av idrettsanlegg, også utover de kravene som gjelder i TEK17. Dette kan gjøre det mindre krevende å vedlikeholde og drifte anleggene i ettertid. Dette kan gjøres gjennom å inkludere representanter for brukerne i prosessen, for eksempel kan man inkludere idrettsråd og/eller kommunale råd for personer med funksjonsnedsettelse. Videre pekes det på som nyttig å ha en klar plan for hvordan anlegget skal brukes og hvem som skal bruke det. Dette gjør det mulig å tilpasse funksjoner i idrettsanlegget i forkant.

Det trekkes frem av flere at det kan være nyttig med en veileder som gir informasjon om hvordan man kan tilrettelegge funksjoner i eldre anlegg slik at de blir mer tilgjengelig og universelt utformet. En slik veileder kan være nyttig for å gi informasjon om løsninger som fungerer mindre godt, og alternativer for hvordan å

tilrettelegge disse, samt hvilke hensyn det er viktig å ta.

3.4 Utbyggere av idrettsanlegg

Utbyggere av idrettsanlegg er hovedsakelig entreprenører og arkitekter som bygger idrettsanlegg på oppdrag for eiere. For å belyse utbyggere sine opplevde utfordringer knyttet til universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg, har vi snakket med et utvalg utbyggere som har erfaring med å bygge idrettsanlegg.

3.4.1 Opplevde utfordringer blant utbyggere

Utbyggerne vi har snakket med informerer om at kravene i TEK17 ligger til grunn når nye idrettsanlegg bygges. Det samme gjelder når det gjøres oppgraderinger på eldre bygg som medfører en vesentlig endring og vesentlig reparasjon. Dersom idrettsanlegg som bygges har fått midler gjennom spillemiddelordningen, er det også krav til universell utforming gjennom denne ordningen. Kravene til universell utforming i spillemiddelordningen oppleves generelt som mer omfattende, enn kravene i TEK17. Utover de gjeldene kravene, er det opp til eier og utbygger hvorvidt det skal gjøres ytterligere grep for å sikre universell utforming og tilgjengelighet i anleggene.

Det understrekes av informantene at det ikke oppleves som en stor utfordring for utbyggere å forholde seg til kravene. Kravene i TEK17 og spillemiddelordningen oppleves som konkrete, slik at utbyggere mener de har tilstrekkelig informasjon om hvordan byggene skal tilpasses. Utbyggere vi har snakket med informerer imidlertid om at kravene til universell utforming i noen tilfeller kan gjøre at arbeidet med bygging av anleggene blir mer krevende. Det kan både være mer ressurskrevende i planleggingsprosessen, og mer kostnads- og arealkrevende. Enkelte peker på at det kan gjøre at byggene blir mer kompliserte å planlegge. Utbyggere vi har snakket med informerer om at universell utforming i stor grad preger valg som tas i utbyggingen.

Utbyggere vi har snakket med forteller at det kan være vanskelig å vite hvordan nye løsninger vil fungere for brukere med funksjonsnedsettelse. Ved usikkerhet, kan utbygger ta kontakt med brukerorganisasjoner for å rådføre seg. Det er ikke slik at alle løsninger fungerer for brukere med ulike typer utfordringer, og utbygger vil derfor ofte ikke vite hvordan løsningene fungerer for alle. Videre er det ikke nødvendigvis behov for de samme løsningene og funksjonene alle steder. Dette gjør at det er vanskelig å standardisere, og mer krevende å gjøre tilpasninger i hvert enkelt prosjekt. Videre fremheves det at i noen tilfeller kan universell utforming av enkelte funksjoner medføre redusert funksjonalitet. Et eksempel er bryte-

matter som vanskelig for personer i rullestol å benytte. For at brytemattene skal bli universelt utformet, må de være tynnere, men dette ville redusert funksjonaliteten.

Videre er det ofte begrenset med økonomiske midler i byggeprosjekter, og det er en politisk vurdering hvor mye midler som skal brukes på tilrettelegging utover kravene i TEK17. Det kan også være andre politiske prioriteringer, som ikke nødvendigvis er i tråd med hva som er mest hensiktsmessig for å øke graden av universell utforming og tilgjengelighet. For eksempel forteller en informant om politiske føringer om å bygge mer arealeffektivt, samtidig som en del universelt utformede funksjoner gjerne trenger store arealer.

Generelt forteller intervjupersonene at kravene om universell utforming legger føringer for utbyggerens valg av funksjoner og løsninger, og i mange tilfeller kan begrensede midler føre til minimumsløsninger innenfor lovens krav.

En annen utfordring er at den teknologiske utviklingen går raskt, og det kommer ofte nye og bedre løsninger som forbedrer tilgangen til idrettsanleggene for personer med funksjonsnedsettelse. Det kan derfor være at løsninger som utbyggere har brukt mye tid og ressurser på, utdateres etter kort tid. Det er vanskelig å ta hensyn til dette når man skal bygge nye bygg, og det oppleves som ressurskrevende å bygge løsninger som ikke er relevante lenger om kort tid.

3.5 Myndighets- og forvaltningsnivå

Vi har snakket med ulike aktører som representerer myndighetene og forvaltningen, som på ulike måter er involvert og har ansvar for idrettsanlegg. Dette inkluderer Kultur- og likestillingsdepartementet, og NTNU Senter for idrettsanlegg og teknologi.

3.5.1 Opplevde utfordringer blant myndigheter og forvaltningen

Aktørene på myndighets- og forvaltningsnivå som vi har snakket med forteller at det er mange hensyn som skal tas i byggingen av idrettsanlegg, og ofte er det funksjoner for idrettsformål som legger føringene for hvordan anlegget utformes. Det vil alltid være en avveining mellom ulike hensyn, og det er føringer fra øvre hold som definerer hvilke tema som prioriteres. Dette kan føre til at arbeid med universell utforming ikke alltid vies nok ressurser.

Videre forteller enkelte at fordi universell utforming skal dekkes gjennom kravene i TEK17, er det ikke særskilt fokus på universell utforming og tilgjengelighet, utover dette. Universell utforming er i utgangspunktet en selvfølge for anlegg, og det forventes dermed at idrettsanleggene er universelt utformet.

Enkelte forteller at det trolig er ulike oppfatninger av bestemmelser, for eksempel i spillemiddelordningen, og at det ligger muligheter i spillemiddelordningen som trolig ikke utnyttes av alle som kunne hatt behov for det.

Videre trekkes det frem at mange aktører med ansvar for å bygge idrettsanlegg ikke har nok kompetanse om universell utforming. Mange følger kravene i TEK17, uten å ha forståelse for hvorfor kravene er som de er. Det er heller de som har erfaring med idrettsanlegg i praksis som har kompetanse, men disse involveres ikke alltid i byggeprosessene. Mange av eierne som er bestillere av idrettsanlegg, vet ikke hvordan bestillingen må være, for at universell utforming og tilgjengelighet skal ivaretas.

3.5.2 Innspill til forbedringspunkter fra myndigheter og forvaltningen

Aktørene vi har snakket med forteller at det pågår arbeid som blant annet har som hensikt å øke kompetansen om universell utforming av idrettsanlegg, for eksempel gjennom etablering av kompetansemiljøer og videreutvikling av veiledere.

Utover dette forteller aktørene at det kunne vært nyttig dersom personer som har idrettslig kompetanse i større grad involveres i byggeprosesser og bistår utbyggere med utvikling av idrettsspesifikke funksjoner i idrettsanleggene. I tillegg må personer med kunnskap om universell utforming involveres i prosjekteringsfasen, samt at universell utforming må være prioritert helt fra planfasen. Hvis det spesifiseres at funksjoner og løsninger skal være universelt utformet i bestillingen til utbyggere, vil det trolig være mindre kostnadskrevenne å rette opp eventuelle feil i ettertid, fordi det allerede er spesifisert hvordan funksjonene skal utformes.

3.6 Oppsummering

Oppsummert viser vår kartlegging at personer med funksjonsnedsettelse opplever en rekke utfordring i møte med idrettsanlegg, og at problemet er særlig stort i eldre idrettsanlegg. Eldre idrettsanlegg er ofte ikke bygd i henhold til dagens gjeldende krav til universell utforming i TEK17 og spillemiddelordningen. De er derfor mindre universelt utformet, og dermed mindre tilgjengelig enn nyere anlegg. Det kan imidlertid også være utfordringer knyttet til tilgjengelighet i nyere idrettsanlegg, for eksempel dersom eiere søker om unntak fra kravene om universell utforming.

For aktører på myndighets- og forvaltningsnivå er det en utfordring at universell utforming kun er ett av mange hensyn som skal tas, i idrettsanlegg. Ressursknapphet, mangel på kompetanse og tillitt til at

kravene i TEK17 er tilstrekkelig, pekes på som årsaker til at det ikke arbeides mer med universell utforming.

For eiere er de største utfordringene at det kan være vanskelig å ha fullstendig oversikt over status for universell utforming i idrettsanleggene. Det kan også være en utfordring at en del tilrettelagte funksjoner er plassskrevende, og det ofte er begrensede arealer å bygge på. I tillegg opplever eiere at det er vanskelig å ha innsikt i hvilke grep som kan gjøres for å sikre tilgjengelighet, ettersom det i bestillingen til utbyggere ofte kun stilles krav til at idrettsanleggene skal følge kravene i TEK17.

Drifere opplever at enkelte universelt utformede løsninger kan være mer krevende å vedlikeholde enn andre løsninger. Det oppleves som mindre krevende med vedlikehold i de tilfellene der anlegget i utgangspunktet har universelt utformede løsninger, i motsetning til at løsningene har blitt tilpasset i ettertid.

For utbyggere oppleves det som en utfordring at det ikke alltid er enkelt å vite hvordan ulike funksjoner kan utformes for å være mest mulig tilgjengelig, dersom dette ikke står i kravene i TEK17 eller eventuelt spillemiddelordningen. I tillegg kan det være politiske føringer som påvirker valg i byggingen av idrettsanlegg, som ikke nødvendigvis er i tråd med hva som er mest hensiktsmessig med tanke på universell utforming.

Brukere av idrettsanlegg opplever ulike utfordringer knyttet til tilgjengelighet og universell utforming. Dette er både mangel på universelt utformede løsninger generelt, og barrierer utover kravene i TEK17 som gjør at brukere med funksjonsnedsettelse ikke kan bruke idrettsanleggene. Det oppleves også som utfordrende at det er vanskelig å finne informasjon om idrettsanleggene, herunder informasjon om hvorvidt idrettsanleggene er universelt utformet og tilgjengelig, og informasjon om hvem som er ansvarlig for idrettsanleggene, som kan kontaktes for å gi tilbakemelding om at idrettsanleggene ikke er universelt utformet og tilgjengelig.

4. Mulige tiltak for økt universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg

Basert på utfordringene vi har kartlagt knyttet til universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg, har vi identifisert mulige tiltak for å imøtekomme utfordringene. Vår vurdering er at tiltakene vil bidra til bedre tilgang til idrettsanlegg for personer med funksjonsnedsettelse, og at en informasjonsplattform er det tiltaket som særlig vil kunne bidra til økt grad av universell utforming og tilgjengelighet.

I dette kapittelet presenterer vi mulige tiltak for økt universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg, samt en overordnet vurdering av nyttevirksomheter og kostnader knyttet til tiltakene.

Tiltakene vi har identifisert er tiltak som vi vurderer at kan bidra til å øke graden av universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg på et generelt nivå. Vi har ikke inkludert omfattende tiltak som for eksempel strengere lovverk og reguleringer, økte økonomiske midler eller sanksjoner. Slike inngripende tiltak vil trolig være formålstjenlig og bidra til å øke graden av universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg, men vi har i denne rapporten ikke grunnlag for å vurdere slike tiltak. Vi foreslår heller tiltak som vi anser som relativt gjennomførbare og ikke for kostnadskreven. Tiltakene innebærer ikke konkrete byggetekniske grep, men snarere grep som kan gjennomføres på andre områder for å legge til rette for tilgjengelighet. Noen av tiltakene er mest relevante for bygging av nye idrettsanlegg i fremtiden, mens andre tiltak også vil være relevant for eldre idrettsanlegg. Enkelte av tiltakene kan også være videreutviklinger av andre foreslåtte eller gjennomførte tiltak.

4.1 Mulige tiltak

Gjennom intervjuer med aktører som på ulike måter er involvert i utbygging, drift og bruk av idrettsanlegg foreslår vi noen mulige tiltak som kan bidra til økt universell utforming og tilgjengelighet til idrettsanlegg. Vi har kategorisert tiltakene i tre overordnede grupper:

- kompetanse- og opplæringstiltak
- tiltak for økt informasjon og informasjonsflyt
- holdnings- og inspirasjonstiltak

4.1.1 Kompetanse- og opplæringstiltak

Informanter har fremhevet mangel på tilstrekkelig kompetanse og informasjon om universell utforming og tilgjengelighet som en årsak til at mange idrettsanlegg i dag ikke er tilgjengelige. På bakgrunn av dette har vi identifisert to kompetanse- og opplæringstiltak, begge rettet mot eiere, utbyggere og driftere.

Systematisk involvering av brukerrepresentanter i plan- og byggeprosessen

Utbyggere mangler ofte fullstendig innsikt i hvordan løsninger best kan utformes for å være tilgjengelige for personer med funksjonsnedsettelse. Det første tiltaket vi foreslår innebærer derfor å etablere et systematisk rammeverk og retningslinjer for å involvere representanter for brukere med funksjonsnedsettelse i planleggings- og byggeprosessen av nye idrettsanlegg, og i rehabiliteringsprosessen av eldre idrettsanlegg. For eksempel kan dette legges inn som krav i sentrale styringsdokumenter.

Tiltaket kan for eksempel innebære å i større grad inkludere kommuners og fylkeskommuners råd for personer med funksjonsnedsettelse i prosesser der idrettsanlegg skal bygges eller rehabiliteres. En annen mulighet er at kommuner i større grad samarbeider med ulike brukerorganisasjoner. Det er i dag flere kommuner som involverer brukerrepresentanter i plan- og byggeprosesser og som rådfører seg med disse ved behov for innspill og avklaringer. Det er også mulig for kommunene å benytte seg av KS' nettverk «*Kommunenettverk for universell utforming*». KS oppgir selv at deltagerne i dette nettverket får «*faglig påfyll, nye verktøy og metoder og et stort nettverk med fagpersoner fra andre kommuner og fylkeskommuner.*» (KS, 2023).

For eksempel kan eiere eller utbyggere inngå kontakt med brukerrepresentanter og få deres innspill til planer om bygging/rehabilitering av idrettsanlegg, i startfasen av prosjektet. Deretter kan inkludering av brukerrepresentanter skje gjennom fastsatte møter i byggeprosessen eller løpende dialog ved behov for å få innspill fra brukerrepresentanter.

For at dette tiltaket skal være nyttig, krever det godt samarbeid mellom brukerrepresentantene og fagpersoner med byggeteknisk kompetanse, slik at gode løsninger kan utformes. Det kan også være aktuelt å involvere representanter fra idrettslag eller foreninger som skal bruke det aktuelle idrettsanlegget og som har medlemmer med funksjonsnedsettelse.

I tillegg til å inkludere brukerrepresentanter og fagpersoner i planleggings- og byggeprosesser av konkrete prosjekter, kan det også være nyttig dersom slike aktører inngår i en slags ekspertgruppe, for eksempel i kommunen, som kan bistå med oppfølging av universell utforming og tilgjengelighet i eksisterende anlegg. Dette kan bidra til generell kunnskapsutvikling om universell utforming og tilgjengelighet, som for eksempel kan bidra til mer presise bestillinger om universell utforming og tilgjengelighet fra eiere til utbyggere. For å bidra til kunnskapsheving hos planeter og andre eiere kan man også ta i bruk veiledere som for eksempel Norsk Kommunalteknisk Forening sitt temahefte om universell utforming i kommunaltekniske fagområder (Norsk Kommunalteknisk Forening, 2020)

Styrking av opplæring om universell utforming i anlegg

Det andre kompetanse- og opplæringstiltaket innebærer å styrke opplæringsmaterieil for ulike aktører med relevante fagbakgrunner til å i større grad omfatte universell utforming og tilgjengelighet i anlegg. Dette kan for eksempel være opplæringsmaterieil for arkitekter og utbyggere, og trenere og ansatte som er tilknyttet idrettslag/foreninger.

I dag er det forventet fra Norges Idrettshøyskole at deres studenter er kjent med lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne og veileder om universell utforming av idretts- og nærmiljøanlegg i faget «(Idrettspolitik, administrasjon og praksis)».

Enkelte særforbund har i dag også satt et søkelys på tilrettelegging og tilpasning av fysisk aktivitet for personer med funksjonsnedsettelse i sin trenerutdanning. Et eksempel på dette er Norges Klatreforbund som har utviklet et kompendium med denne tematikken som en del av sin trenerutdanning (Greve & Christoffersen, 2017). Det kan også utvides til å inngå i treneropplæringen i flere særforbund. En slik opplæring kan også gjøre trenere mer bevisst på hvilke mangler som finnes i idrettsanleggene som medfører redusert tilgjengelighet for personer med funksjonsnedsettelse. Videre kan trenere som har denne kompetansen være nyttige ressurser som kan belære og bistå andre som skal tilrettelegge for personer med funksjonsnedsettelse.

4.1.2 Tiltak for økt informasjon og informasjonsflyt

Ulike aktører har gjennom intervjuer trukket frem mangel på informasjon som en utfordring. Brukere mangler informasjon om idrettsanleggenes tilgjengelighet. Eiere, utbyggere og driftere mangler informasjon om hvordan idrettsanleggene kan utformes for at de skal være tilgjengelige for brukerne med funksjonsnedsettelse, utover kravene i

TEK17. Videre virker en mangel å være lett tilgjengelig informasjon om hvor det kan søkes om midler for å gjøre oppgraderinger for at anleggene skal bli mer universelt utformet og tilgjengelig. Vi har identifisert tiltak med formål om å øke informasjonsflyten til og mellom aktører.

Veiledere til utbyggere, driftere og eiere

Utbyggere forholder seg i dag stort sett til kravene om universell utforming i TEK17. Utover dette finnes det en veileder for universell utforming av idretts- og nærmiljøanlegg publisert av Kulturdepartementet i 2012 (som for tiden er under revidering). Veilederen inneholder informasjon om byggetekniske krav og krav i spillemiddelordningen, samt forklaringer av funksjonsevne og funksjonelle tiltak. Veilederen inneholder også eksempler på ulike typer anlegg, og hvilke kvaliteter disse anleggene bør ha. Andre informasjonskilder inkluderer blant annet Viken idrettskrets sine tips for å tilpasse anlegg (Viken idrettskrets, u.å.). Disse er utarbeidet sammen med Norges Handikapforbund Øst, og viser mindre endringer som kan gjøres ved idrettsanlegg.

Aktører vi har snakket med peker på at det særlig er i eldre idrettsanlegg det er utfordringer, og det ønskes en veileder som gir informasjon om hvordan eldre idrettsanlegg kan tilpasses. Vi foreslår at det utarbeides en veileder som gir informasjon om hvordan eldre idrettsanlegg kan tilpasses slik at de i større grad blir universelt utformet, og dermed tilgjengelig. Veilederen kan inneholde frarådninger om løsninger som er særlig uheldige, og tips for å forbedre løsningene. I tillegg kan veilederen gi informasjon om hva slags utfordringer som kan oppstå knyttet til universell utforming og tilgjengelighet, hvordan disse problemene kan løses (og forebygges), hvilken kompetanse som kreves for å ivareta dette og hvem som bør ta ansvaret for dette. En slik veileder bør utarbeides i samråd med representanter for brukere med funksjonsnedsettelse, for å øke treffsikkerheten. Informasjon om hvordan å tilrettelegge eldre idrettsanlegg kan enten utformes som en egen veileder, og være en del av Kulturdepartementets veileder for universell utforming i idrettsanlegg.

Bedre informasjon om tilskuddsordninger

Flere av informantene har løftet frem økonomi som en barriere for at det ikke arbeides mer med å tilrettelegge og forbedre idrettsanlegg. Flere påpeker at det ofte er ønske om å gjøre mindre oppgraderinger i idrettsanlegget som ville bidratt til økt tilgjengelighet, og som ikke nødvendigvis er så kostnadsnivende, men som likevel kan være vanskelig å finansiere. Det etterspørres mer tilgjengelig informasjon om hvor det kan søkes om midler for å gjøre oppgraderinger for at anleggene

skal bli mer universelt utformet og tilgjengelig. Det er også behov for å spisse informasjonen og legge inn mer innsats for at informasjonen når ut til de relevante aktørene.

Det finnes i dag noen eksempler på aktører som informerer om tilskuddsordninger som aktører kan søke på for å få midler til idrettsanlegg. Et av flere eksempler på dette er Vestfold og Telemark Idrettskrets sin oversikt over tilskuddsordninger for tilrettelegging (u.å.). Det kan imidlertid være behov for at slik informasjon gjøres mer kjent og tilgjengelig for et bredere publikum.

Bedre informasjon om mulige tilskuddsordninger kan gjøre det enklere for aktører med behov for økonomiske midler å søke om dette, og dermed til å gjøre oppgraderinger i idrettsanleggene / bygge bedre idrettsanlegg. Dette vil komme til nytte for brukerne, som opplever bedre og mer tilgjengelige idrettsanlegg.

Plattform for informasjon om universell utforming og tilgjengelighet ved idrettsanlegg

Både eiere, driftere, utbyggere og brukere vi har snakket med etterlyser generelt mer informasjon om universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg. Vi foreslår derfor at det etableres en plattform med informasjon rettet både til brukere, utbyggere, eiere, driftere og andre som har behov for informasjon om universell utforming ved idrettsanlegg. På en slik nettside kan det være spisset informasjon til hver av de ulike aktørgruppene. Informasjonsplattformen vil kunne være nyttig for alle som på ulike måter er involvert i idrettsanlegg, og ikke kun personer med funksjonsnedsettelse. Den bør derfor utformes på en ikke-stigmatiserende måte, som er rettet mot det brede publikum. Dette vil kunne øke nytten av informasjonsplattformen.

For at brukere best mulig skal kunne forberede seg til å besøke idrettsanlegg, foreslår vi at nettsiden skal gi informasjon om universell utforming og tilgjengelighet i de ulike idrettsanleggene som finnes i Norge. I tillegg bør nettsiden gi en oversikt med kart over funksjoner og fasiliteter i anlegget. Det kan også være nyttig dersom nettsiden inkluderer informasjon om ansvarsfordeling, slik at brukere enkelt kan finne ut hvem de kan kontakte for å få mer informasjon eller gi tilbakemelding om konkrete forhold ved anleggene. Vi ser også for oss at ulike særiddrettsforbund skal kunne legge ut informasjon om sin idrett og sine idrettsanlegg.

For eiere, utbyggere og driftere foreslår vi at nettsiden skal tilgjengeliggjøre informasjon og veiledere for universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg. Det finnes i dag mye kunnskap og ressurser om universell utforming som kan være nyttig

for eiere og utbyggere, men dette bør samles på ett sted. Det bør inkluderes veiledere og informasjonsmaterieell om hvordan idrettsanleggene bør bygges for å tilrettelegge for universell utforming og tilgjengelighet, i tillegg til informasjon om hva eiere og andre generelt kan gjøre for å sikre tilgjengelighet, og forebygge at det oppstår utfordringer knyttet til tilgjengelighet. Slik informasjon vil være nyttig å benytte seg av i oppfølgingen av anleggene, i tillegg til i byggefasen. For eksempel kan nettsiden inkludere eksisterende veiledere om universell utforming, som Unge Funksjonshemmedes inkluderingsveileder til aktivitetstilbydere (Unge funksjonshemmede, 2022) og Norges Blindforbunds veileder for utforming av bygg (2013). Blindforbundets veileder presenterer de relevante lover og regler, eksempler på bygninger med gode løsninger og tilhørende krav (for eksempel gode kontrastert og ledelinjer), samt en liste med egne krav til bygninger (2013).

Nettsiden kan også inneholde informasjon om tilskuddsordninger som kan søkes på for å få støtte til å tilpasse idrettsanlegg. Videre kan nettsiden benyttes til å innhente kommentarer og/eller tilbakemeldinger fra brukere på de ulike anleggene. Tilbakemeldinger fra brukerne kan bidra til å avdekke barrierer for bruk av anlegget, slik at eiere og driftere kan tilpasse sine anlegg slik at de mer brukervennlige.

Overordnet vil en slik nettside muliggjøre samling av relevant informasjon for ulike aktører. Dette innebærer at:

- Særiddrettene kan informere om deres idrett og idrettsanlegg
- Kommuner kan gi spesifikk informasjon om idrettsanleggene de eier
- Veiledere for universell utforming legges ut, og informasjon om hvordan skaffe hjelp for å universelt utforme idrettsanlegg
- Brukere kan få oversikt over hvilke anlegg som er tilgjengelige, hvilke anlegg som er mindre brukbare, og oversikt over funksjoner i spesifikke anlegg. De kan også gi tilbakemeldinger om konkrete anlegg. Dette bidrar til at eiere kan identifisere barrierer for deltagelse ved deres anlegg, og fikse dette.
- Driftere og eiere kan få informasjon over hvem de kan kontakte med spørsmål om universell utforming og tilgjengelighet.

I en studie om digitale plattformer for deling av informasjon om tilrettelagte fritidsaktiviteter pekes det på at det er viktig med samarbeid mellom flere aktører for å etablere en informasjonsplattform, som kommuner, interesseorganisasjoner og frivillige/ private aktører. Det pekes på som viktig at alle aktører får mulighet til å oppdatere informasjonen, og at brukerne inkluderes i utarbeidelsen av en slik

plattform (Farshchian & Mikalsen, 2017). Det kan derfor være nyttig at plattformen tilrettelegger for involvering av ulike parter.

4.1.3 Holdnings- og inspirasjonstiltak

Tiltaket innebærer å løfte frem gode eksempler og premiere idrettsanlegg som er særlig godt utformet og tilgjengelig for personer med funksjonsnedsettelse. Dette kan for eksempel være gjennom å utvide kåringen («Årets idrettsanlegg») som Norges Idrettsforbund, Kultur- og likestillingsdepartementet, og Bad, Park og Idrett deler ut årlig, til å inkludere en kåring av årets universelt utformede idrettsanlegg (Bad, park og idrett, 2023). I kåringen av årets idrettsanlegg stilles det krav om at anleggene må være godkjent for spillemidler, i tillegg til at anleggene ikke kan være eldre enn fem år. En kåring av årets universelt utformede idrettsanlegg kan for eksempel utvides til å også inkludere eldre idrettsanlegg som har gjennomgått oppgraderinger slik at de i dag er universelt utformet og tilgjengelige. Representanter til juryen som skal kåre anlegg til årets universelt utformede anlegg bør blant annet bestå av representanter for brukere med nedsatt funksjonsevne. Informasjon om denne kåringen kan for eksempel publiseres på informasjonsplattformen som vi foreslår over.

Flere av informantene trekker frem at gode eksempler på idrettsanlegg kan inspirere andre som skal bygge/rehabiliterer idrettsanlegg. Det kan bidra til å synliggjøre gode løsninger og funksjoner som fungerer godt for å øke tilgjengeligheten i idrettsanlegg. For eksempel kan idrettsanleggene som løftes frem som gode eksempler informere om hvilke løsninger de har valgt, og hvordan funksjoner er utformet for å øke graden av universell utforming. Dette kan gjøre det enklere for andre som skal bygge eller rehabiliterer anlegg å vite hva som er gode løsninger, og hva som er mindre velfungerende.

Et slikt tiltak vil ha størst effekt dersom kåringen er velkjent og dersom det å vinne medfører status og prestisje. På sikt kan et slikt tiltak også bidra til å skape positive holdninger og bevissthet rundt tematikken. I tillegg kan en premiering av gode idrettsanlegg gi økonomiske insentiver til å bygge bedre og mer tilgjengelige idrettsanlegg for personer med nedsatt funksjonsevne.

4.2 Direkte virkninger av de foreslåtte tiltakene

Alle de foreslåtte tiltakene vil ha noen direkte virkninger, og kan bidra til idrettsanleggene blir mer universelt utformet og tilgjengelig. Dette vil videre gi en effekt for brukerne, som opplever bedre tilgang til idrettsanleggene. Dette har også nyttevirkninger for samfunnet, ved økt deltakelse og mangfold. I dette

delkapittelet presenterer vi de direkte virkningene av tiltakene, og i 4.3 presenteres de generelle bruker- og samfunnsseffektene av økt universell utforming og tilgjengelighet.

4.2.1 Virkninger av kompetanse- og opplæringstiltak

Kompetanse- og opplæringstiltak vil bidra til at aktører som på ulike måter arbeider med utbygging, drift og bruk av idrettsanlegg får økt kunnskap om universell utforming i idrettsanlegg. Dette kan gjøre at idrettsanlegg som bygges og rehabiliteres blir mer universelt utformet, får bedre løsninger og funksjoner, og blir mer tilgjengelig for personer med funksjonsnedsettelse. Det kan bli enklere for eiere og utbyggere å vite hva som skal gjøres for at idrettsanleggene skal bli tilgjengelige, og utbyggingen kan bli mer treffsikker. At eiere eller utbyggere involverer representanter for brukere og på denne måten får mer kompetanse i byggefasen, kan bidra til å redusere behovet for å gjøre oppgraderinger/ endringer for å tilrettelegge i idrettsanlegget i etterkant av bygging. Dette kan bidra til bedre ressursutnyttelse. Generelt vil kompetanse- og opplæringstiltak også kunne bidra til mer bevissthet rundt tematikken, og bedre holdninger. Det kan skapes et kompetansenettverk, som også kan være nyttig å trekke på i andre sammenhenger.

Hvor store nyttevirkninger er, vil avhenge av omfanget av kompetanse- og opplæringstiltakene. Dersom tiltakene er mer omfattende er det grunn til å tro at det kan gi større nyttevirkninger. Det vil imidlertid også kreve god involvering og samarbeid med brukerrepresentanter, som kan være tidkrevende å etablere. Det er derfor grunn til å tro at gevinsten av tiltaket vil være større over tid enn på kort sikt. Kompetanse- og opplæringstiltak vil innebære økte ressurser og tidsbruk i plan- og byggefasen av idrettsanlegg. For eiere og utbyggere vil det ta tid å involvere brukerrepresentanter, og å tilegne seg økt kompetanse. Det kan også koste å utforme et systematisk opplegg for involvering av brukerrepresentanter i plan- og byggeprosesser, som forankres i styringsplaner og rammedokumenter. Det vil også kreve tid og ressurser for brukerrepresentanter som involveres i plan- og byggeprosesser. At kunnskap om universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg/bygg styrkes i opplæringsmaterieill til de relevante fagområdene vil også innebære en kostnad i form av utarbeide materielle. Størrelsen på kostnadene vil avhenge av omfanget av tiltakene.

4.2.2 Virkninger av tiltak for økt informasjon og informasjonsflyt

Veiledere til utbyggere, driftere og eiere

En veileder som presiserer hvordan eldre idrettsanlegg kan tilrettelegges, vil kunne gi nytteeffekter for eiere og utbyggere som skal rehabilitere idrettsanlegg. Tiltaket vil trolig gjøre det enklere å tilpasse og forbedre de idrettsanleggene som eksisterer i dag, og minimere tid og ressurser som dette krever. På sikt kan dette bidra til bedre tilgang til idrettsanlegg for personer med funksjonsnedsettelse. Tiltaket innebærer en direkte kostnad for de som utarbeider veiledningen, som trolig vil være staten. Dette arbeidet kan være tid- og ressurskrevende. Dersom veilederen krever lite oppdateringer over tid, vil det på sikt trolig være relativt lav kostnad knyttet til tiltaket.

Bedre informasjon om tilskuddsordninger

Ved noen idrettsanlegg er oppgraderinger og tilpasninger nødvendig for å gjøre anlegget tilgjengelig for personer med funksjonsnedsettelse. For eiere og utbyggere vil det trolig være enklere å gjennomføre slike oppgraderinger dersom de har tilgang til bedre informasjon om tilskuddsordninger de kan søke på for å få midler til å bygge eller gjennomføre oppgraderinger i idrettsanlegg. Dette vil særlig være relevant for eldre idrettsanlegg som har behov for mindre oppgraderinger. På sikt kan dette medføre at brukere kan oppleve å få tilgang til flere idrettsanlegg.

Tiltaket vil innebære en kostnad i form av ressurser til å utarbeide informasjonsmaterieell om tilskuddsordninger. I tillegg vil det trolig være behov for oppdatering av tilgjengelig informasjon, for eksempel årlig.

Plattform for informasjon om universell utforming og tilgjengelighet ved idrettsanlegg

En informasjonsplattform vil være nyttig for alle personer som er involvert i idrettsanlegg, både eiere, utbyggere og driftere, og alle som bruker idrettsanlegget, både personer med og uten funksjonsnedsettelse. Informasjonsplattformen vil imidlertid kunne være særlig nyttig for aktører som trenger å finne informasjon om universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg. For brukere kan en slik nettside bidra til en bedre oversikt over hvilke anlegg som er, og ikke er, tilgjengelige for personer med ulike typer funksjonsnedsettelse, og informasjon om ulike særvidretter. Eiere og utbyggere kan på sin side få tilgang på informasjon om ulike brukergrupper sine behov, og hva det er viktig å ta hensyn til i en byggeprosess eller i arbeid med vedlikehold og oppgradering av anleggene. Nyten vil være avhengig av at nettsiden oppdateres jevnlig og gir et bilde av den faktiske tilstanden til anleggene. I tillegg vil nyten

være størst dersom man lykkes med å utforme en ikke-stigmatiserende informasjonsplattform som brukes av flest mulig. Tiltaket kan bidra til at brukere kan få tilgang til flere universelt utformede idrettsanlegg. Det vil trolig også medføre bedre informasjonsflyt mellom aktørene, og økt effektivitet.

Etablering av en informasjonsplattform innebærer en kostnad ved å etablere selve nettsiden. Det vil også være kostnader knyttet til å drifte siden, inklusive kostnader knyttet til moderatorer, brukerstøtte og lignende. Kostnaden av drift og brukerstøtte kan være større i oppstartsfasen, da en i denne perioden bør informere om hvordan nettsiden kan benyttes. Dette kan for eksempel gjøres ved utarbeidelse av en informasjonsfilm som gjøres tilgjengelig på nettsiden. Det er trolig krevende å sammenstille eksisterende kunnskap om tematikken, og å presentere dette på en nettside. På sikt, etter at nettsiden er utviklet, vil kostnadene imidlertid trolig være lavere. Det vil også være en kostnad knyttet til å promotere nettsiden, og å informere og få med aktuelle aktører som særforbund. Nyttegevinstene av plattformen vil avhenge av at aktuelle aktører benytter seg av informasjonen, og av at disse gjøres kjent med at nettsiden finnes. Dette tilsier også høyere oppstartskostnader og lavere kostnader på sikt.

Det finnes i dag flere ressurser som kan benyttes som utgangspunkt eller inspirasjon ved etableringen av en informasjonsplattform. Det kan blant annet være relevant å se hen til de allerede eksisterende nettsidene *godeidrettsanlegg.no* og *Statsbygg* sin publikumsvisning av side *Bygg for alle*. *Statsbygg* bruker verktøyet *Bygg for alle* til registrering og forvaltning av universell utforming i alle sine arbeids- og publikumsbygg, og løsningen kan, som tidligere nevnt, også benyttes av kommuner.

4.2.3 Virkninger av holdnings- og inspirasjonstiltak

Holdnings- og inspirasjonstiltak, i form av en kåring av årets universelt utformede idrettsanlegg, kan bidra til økt bevissthet rundt universell utforming og tilgjengelighet, og dermed mer kunnskap om tematikken. For eiere og utbyggere kan det bidra til at det blir enklere å få informasjon om hvordan idrettsanlegg kan gjøres mer universelt utformet, og gi motivasjon og inspirasjon.







En kåring av årets universelt utformede idrettsanlegg kan gi insentiver til å bygge de mest tilgjengelige anleggene, som vil innebære positive virkninger for brukerne som kan oppleve tilgang til flere universelt utformede idrettsanlegg. Det kan også være holdningsskapende, og skifte vektleggingen fra at tilgjengelighet innebærer kostnadsfulle tilleggs-løsninger, til at hovedløsningene skal være universelt utformet. Kåringen vil også bidra til å spre

informasjon om idrettsanlegg som er universelt utformet.

Kostnaden ved en kåring av årets universelt utformede idrettsanlegg er knyttet til det administrative arbeidet rundt å gjennomføre og informere om kåringen. Dersom kåringen gjennomføres som en egen kåring,

og baserer seg prinsippene for den eksisterende kåringen av årets idrettsanlegg, kan kostnadene være noe lavere. Videre vil det være en kostnad knyttet til en eventuell premiering. For at nytteeffekter av kåringen skal realiseres, vil det være behov for å promotere og gjøre kåringen kjent, noe som også kan medføre ressursbruk.

Tabell 4-1: Oppsummering av overordnede nyttevirksomheter og kostnader knyttet til tiltakene

Tiltak	Nyttevirksomheter	Kostnader
 <p>Involvering av brukerrepresentanter i byggeprosesser</p>	<ul style="list-style-type: none"> Økt kunnskap og bevissthet om universell utforming i bygge- og rehabiliteringsprosesser til eiere og utbyggere Mer treffsikker utbygging, som kan redusere kostnader til og behov for oppgraderinger i ettertid (bedre utnyttelse av ressurser) 	<ul style="list-style-type: none"> Ressurs- og tidsbruk i plan- og byggefasen
 <p>Styrke kunnskap om universell utforming i opplæringsmateriell</p>	<ul style="list-style-type: none"> Økt kunnskap og bevissthet om universell utforming 	<ul style="list-style-type: none"> Ressurser til etablering av opplæringsmateriell
 <p>Veileder for universell utforming og tilgjengelighet i eldre idrettsanlegg</p>	<ul style="list-style-type: none"> Enklere å tilpasse eldre idrettsanlegg Reduserte kostnader til og behov for oppgraderinger 	<ul style="list-style-type: none"> Ressurser knyttet til å etablere veilederen, samt oppdatere denne
 <p>Bedre tilgang til informasjon om tilskuddsordninger</p>	<ul style="list-style-type: none"> Enklere for eiere å skaffe midler til å gjøre oppgraderinger i idrettsanleggene 	<ul style="list-style-type: none"> Ressurser knyttet til å etablere og spre informasjon om tilskuddsordninger
 <p>Informasjonsplattform for universell utforming i idrettsanlegg</p>	<ul style="list-style-type: none"> Enklere for alle relevante aktører å finne informasjon om universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg 	<ul style="list-style-type: none"> Ressurser knyttet til etablering og drift av plattformen
 <p>Kåring av årets universelt utformede idrettsanlegg</p>	<ul style="list-style-type: none"> Økt bevisstgjøring rundt universell utforming i idrettsanlegg, Inspirasjon og insentiver for eiere til å bygge universelt utformede idrettsanlegg 	<ul style="list-style-type: none"> Administrativt arbeid knyttet til å gjennomføre og informere om kåringen

4.3 Bruker- og samfunnseffekter av tiltak

Utover de direkte nyttevirksomheter som blir beskrevet i delkapittelet over, innebærer tiltakene vi foreslår nyttegevinster for brukere, og for samfunnet. I dette delkapitlet beskriver vi overordnede nyttevirksomheter av tiltakene.

4.3.1 Generelle nyttevirksomheter av tiltak

Generelt vil tiltak som innebærer økt grad av universell utforming og tilgjengelighet være nødvendig for noen, men positivt for alle. Tabell 4-2 illustrerer eksempler på hvordan økt universell utforming kan påvirke personer som har en permanent funksjonsnedsettelse, personer med midlertidig funksjonsnedsettelse og personer med situasjonsbetinget funksjonsnedsettelse.

Tiltak som sikrer universell utforming for permanent blinde eller svaksynte, vil også innebære en gevinst for personer som opplever en midlertidig skade på øyet, og for alle personer som ser dårlig og som ikke har tilgang på briller. Videre kan tiltak som sikrer universell utforming for døve, også ha en gevinst for personer som opplever en øreinfeksjon eller i bråkete omgivelser. I tillegg til disse eksemplene, antar vi at alle personer vil dra nytte av anlegg som er enklere å orientere seg i, med mindre støy og lignende. Universell utforming vil dermed bidra til å redusere bruksbarrierer for alle.

Tabell 4-2: Økt grad av universell utforming kan være nødvendig for noen, men bra for alle

	Permanent	Midlertidig	Situasjonsbetinget
Syn	Blind	Midlertidig skade på øyet	Glemt briller
	Døv eller		
Hørsel	nedsatt hørsel	Øreinfeksjon	Bråkete omgivelser
Tale	Ikke-verbal	Laryngitt	Sterk aksent

Kilde: Oslo Economics (2021)

4.3.2 Effekter for brukere med individuelle funksjonsnedsettelser

For personer med funksjonsnedsettelser kan det være store nyttegevinster av økt universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg. Gjennom ulike tiltak kan personer med funksjonsnedsettelser oppleve å ha tilgang til idrettsanlegg på likere linje med brukere som ikke har funksjonsnedsettelser.

For individene vil det være en rekke nytteeffekter av økt deltakelse i idrett og fysisk aktivitet, som opplevd økt selvstendighet, sosial inkludering og regulering, fellesskap og læring. Herunder, også inkludering av de som i dag ikke er brukere. Bedre muligheter til å

delta i idrett og fysisk aktivitet innebærer også fysiske og psykiske helsegevinster. Tiltak for økt universell utforming kan bidra til redusert utenforskap og isolasjon, og barn med funksjonsnedsettelser kan delta og være mer sammen med andre barn i sine aldersgrupper. Idretten er en viktig sosial arena, og det er derfor viktig at idretten tilrettelegger for mangfold og inkludering. Videre kan økt inkludering medføre ringvirkninger. Jo flere personer med funksjonsnedsettelser som opplever en inkluderende og tilgjengelig idrett, jo flere kan oppleve at idretten er en inkluderende arena og ønske å delta.

4.3.3 Effekter for andre involverte

Det vil også være en nyttevirksomheter for andre som deltar i idrett og bruker idrettsanleggene dersom det blir økt inkludering av personer med funksjonsnedsettelser. Inkludering av barn med funksjonsnedsettelser bidrar til å skape en følelse av mangfold og inkludering blant alle deltakerne. Det hjelper andre barn med å utvikle en positiv holdning til mangfold og lære å akseptere og verdsette mennesker med ulike evner og bakgrunner. Det kan også bidra til at de utvikler en bedre forståelse for utfordringene som personer med funksjonsnedsettelser opplever, og bidra til økt toleranse, respekt, samarbeidsevner og ansvarlighet. Dette vil på sikt kunne bidra til et mer inkluderende samfunn.

For klubber og foreninger kan økt inkludering av personer med funksjonsnedsettelser innebære at de kan utvide sin medlemsbase og nå ut til flere mulige medlemmer. Dette kan igjen medføre økt deltakelse og engasjement. Det kan også bidra til å styrke foreningens omdømme gjennom å vise seg som en inkluderende forening, og dermed tiltrekke seg flere medlemmer. Det kan også føre til økt kompetanse om tilrettelegging og inkludering.

4.3.4 Samfunnseffekter

For samfunnet kan økt deltagelse i idretten blant personer med funksjonsnedsettelser bidra til å styrke samfunnets engasjement for likestilling, bryte ned fordommer og fremme et inkluderende og mangfoldig samfunn. Idrett er en viktig kilde til fysisk aktivitet, og inkludering av personer med funksjonsnedsettelser i idretten vil ha en positiv virkning på folkehelsen. Videre vil det føre til økt bevissthet, kunnskap, respekt og aksept i samfunnet, og dermed bedre holdninger. Idretten har en viktig rolle i sosial dannelse for barn, og er med på å legge grunnlaget for samfunnsdeltakelse videre i livet. Bedre muligheter til deltakelse i idrett for barn vil derfor kunne bidra til redusert sosialt utenforskap og økt samfunnsdeltakelse i fremtiden.

4.4 Samlet vurdering av tiltakene

Basert på de utfordringene vi har identifisert knyttet til universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg, har vi utarbeidet forslag til tiltak som kan redusere de identifiserte utfordringene og barrierene. Som nevnt, kan det trolig også være en rekke andre tiltak som kunne bidratt til økt universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg, enn de vi beskriver her.

Vår vurdering er at alle de foreslåtte tiltakene kan bidra til å øke graden av universell utforming og tilgjengelighet i idrettsanlegg. Det vil trolig kunne øke den samlede nytten dersom flere av tiltakene iverksettes samtidig. For eksempel vil tiltaket som innebærer å etablere en veileder for universell utforming i eldre idrettsanlegg trolig ikke være tilstrekkelig i seg selv for å bidra til økt universell utforming i idrettsanlegg. Det samme gjelder for tiltaket som innebærer en kåring av årets universelt utformede idrettsanlegg, som trolig vil ha størst nytteverdi i kombinasjon med andre tiltak.

Generelt avhenger nytte- og kostnadsvirkningene av i hvilken grad og omfang tiltakene innføres. Det er usikkerhet knyttet til både nyttevirkningene og kostnadene ved tiltakene. Eiere og utbyggere har ulike begrensninger som budsjett, areal, kunnskap og informasjon. Det er ulike hensyn som må tas og vanskelige avveininger som gjøres. Det er dermed også en rekke andre faktorer som påvirker virkningene av tiltakene vi foreslår.

Vår vurdering er at tiltaket som innebærer å etablere en informasjonsplattform vil være et tiltak som kan bidra til å imøtekomme flere av de utfordringene vi har avdekket i kartleggingen, som blant annet en samling av relevante veiledere og mer tilgjengelig informasjon om tilskuddsordninger. Trolig vil tiltaket kunne oppleves som nyttig for mange av aktørene. I tillegg vurderes det å være gjennomførbart, fordi det allerede finnes flere ressurser som det kan tas utgangspunkt i. For at tiltaket skal være nyttig, anses det som sentralt å ha en klar plan for hvilken informasjon som skal inkluderes, hvilke aktører som skal involveres og hvordan informasjon om nettsiden skal komme ut til brukere slik at nytten og formålet med nettsiden er klart kommunisert ut.

Tiltaket som innebærer å etablere et rammeverk og retningslinjer for involvering av brukerrepresentanter i plan- og byggeprosesser vil trolig også kunne bidra til økt nytte for alle involverte aktører, men det vil kun treffe nye idrettsanlegg og anlegg som skal rehabiliteres.

Samlet sett viser vår kartlegging at det er behov for økt fokus og prioritering av universell utforming i idrettsanlegg, og universell utforming bør prioriteres i alle ledd av planleggingen av et nytt idrettsanlegg. For at det skal skje en forbedring, er det behov for at aktører har nok kompetanse og erfaring, og at disse aktørene kobles på i prosesser så tidlig som mulig.

5. Referanser

- Bad, park og idrett. (2023). *Den norske idrettsanleggprisen (Årets idrettsanlegg)*. Hentet fra badparkidrett.no: <https://badparkidrett.no/idrett/arets-idrettsanlegg/>
- Bufdir. (2019). *Levekårsstatus for personer med nedsatt funksjonsevne*.
- Bufdir. (2020). *Universell utforming. Tilstandsanalyse og kunnskapsstatus*. Hentet fra https://www2.bufdir.no/globalassets/global/nbbf/universell_utforming/universell-utforming---tilstandsanalyse-og-kunnskapsstatus_uu.pdf
- Bufdir. (2022, November 9). *Innføring av EUs tilgjengelighetsdirektiv i Norge*. Hentet Februar 23, 2023 fra https://www2.bufdir.no/uu/Nytt/juridisk_utredning_om_innforing_av_eus_tilgjengelighetsdirektiv/
- Bufdir. (u.å.). *Organisert idrett*. Hentet 04 14, 2023 fra https://www2.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/nytt/nedsatt_funksjonsevne/Deltakelse_og_fritid/Organisert_idrett/
- Bufdir. (u.å.). *Bruk av sentrale begreper om funksjonshemming*. Hentet 04 13, 2023
- Direktoratet for byggkvalitet. (2017, September 15). *Byggteknisk forskrift (TEK17) med veiledning*. Hentet Februar 23, 2023 fra <https://dibk.no/regelverk/byggteknisk-forskrift-tek17>
- Elnan, I. (2010). *Idrett for alle?* NTNU Samfunnsforskning AS.
- Farshchian, B., & Mikalsen, M. (2017). *Digitale plattformer for deling av informasjon om tilrettelagte fritidsaktiviteter (SINTEF-rapport 2017:00093)*. Trondheim: Sintef.
- Gode idrettsanlegg. (2022, 12 28). Hentet fra Om oss: <https://www.godeidrettsanlegg.no/verktoy/om-oss>
- Greve, S., & Christoffersen, A. r. (2017). *Klatring og funksjonsnedsettelse*. Norges Klatreforbund.
- Kissow, A.-M., & Klasson, L. (2021). *Deltagelse for barn og unge med funksjonsnedsettelse, med særskilt vekt på deltakelse i fysisk aktivitet. - En systematisert kunnskapsoversikt. Forskningslitteratur fra 1995-2019 (Rapport nr. 1-2021)*. Valnesfjord: Nasjonal kompetansetjeneste for barn og unge med funksjonsnedsettelse.
- KS. (2023, 01 12). *Kommunenettverk for universell utforming*. Hentet fra <https://www.ks.no/fagomrader/velferd/universell-utforming/kommunenettverk-universell-utforming/>
- Kultur- og kirkedepartementet. (2005). *Veileder Flerbrukshaller - Planlegging, bygging, drift og vedlikehold*. Hentet fra Regjeringen: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kkd/idrett/flerbruk_web.2005pdf.pdf
- Kultur- og likestillingsdepartementet. (2021). *Spelemidler til idrettsanlegg. En gjennomgang av søknader, tildelingar og anlegg*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/93284cdb26e1401ba335cddb94f2b295/225479-kud-spillemidler-web-uu.pdf>
- Kultur- og likestillingsdepartementet. (2023). *Bestemmelser om tilskudd til anlegg for idrett og fysisk aktivitet*.
- Kulturdepartementet & Norges idrettsforbund. (2021). *Spillemidler til idrettsanlegg. En gjennomgang av søknader, tildelingar og anlegg*.
- Kulturdepartementet. (2012, April). *Universell utforming av idretts- og nærmiljø*. Hentet Januar 31, 2023 fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kud/idrett/publikasjoner/veileder-universell-utforming-enkeltider.pdf>
- Likestillings- og diskrimineringsloven. (2018, Januar 1). *Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (LOV-2017-06-16-51)*. Hentet Ferbruar 22, 2023 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51>
- Molden, T. H., Wendelborg, C., & Tøssebro, J. (2009). *Levekår blant personer med nedsatt funksjonsevne. Analyse av levekårsundersøkelsen blant personer med nedsatt funksjonsevne 2007*. NTNU Samfunnsforskning.
- Norges blindeforbund. (2013). *Estetisk, trygt og tilgjengelig - en veileder for riktig utforming av bygg*. Hentet fra <https://ida.blindeforbundet.no/om-blindeforbundet/brosjyrer/estetisk-trygt-og-tilgjengelig>

- tilgjengelig/@@display-file/pdf_versjon?_ga=2.141590194.1637560969.1690534246-273949784.1690534246
- Norges Handikapforbund. (u.å.). *Hva er universell utforming?* Hentet 09 28, 2023 fra <https://nhf.no/arbeidet-vart/hjertesaker/universell-utforming/hva-er-universell-utforming/>
- Norges Idrettsforbund. (2019). *Langtidsplan for norsk idrett.*
- Norges Idrettsforbund. (2022). *Én idrett - like muligheter Parastrategi for norsk idrett, 2022-2027.* Hentet Januar 30, 2023 fra <https://olympiatoppen.no/contentassets/6d8054117b6543fe9f527d3c06878786/parasstrategi-en-idrett-like-muligheter.pdf>
- Norges Idrettsforbund. (2023). *Spillemidler.* Hentet fra <https://www.idrettsforbundet.no/tema/anlegg/spillemidler/>
- Norges idrettsforbund. (u.å.). *Om paraidrett.* Hentet 04 13, 2023 fra <https://www.paraidrett.no/om-idrett/om-paraidrett/>
- Norsk Kommunalteknisk Forening. (2020). *Temahefte: Universell utforming for de kommunaltekniske fagområdene.*
- NTNU SIAT - Senter for idrettsanlegg og teknologi. (u.d.). *Prosjektveileder.* Hentet fra https://www.godeidrettsanlegg.no/sites/default/files/bilder/Prosjektveileder_1.pdf
- Nørve, S., & Øyen, C. F. (2010). *Medvirkning og tilgjengelighet (NIBR-rapport 2011:5).* Oslo : NIBR.
- Oslo Economics & Useit Consulting. (2022). *Universell utforming av digitale læremidler – en analyse av status og relevante tiltak .* Oslo : Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Oslo Economics. (2020). *Idrett for mennesker med funksjonsnedsettelse.* Norges idrettsforbund.
- Plan- og bygningsloven. (2021, Mai 11). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling (LOV-2021-05-11-37).* Hentet Februar 22, 2023 fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71/*#*
- Rambøll Management Consulting. (2023). *Hva vet vi om mangfold og inkludering i idretten? En kunnskapssammenstilling om deltagelse, barrierer og tiltak.*
- Regjeringen . (2022, November 24). *FN-konvensjonen om rett til menneske med nedsett funksjonsevne (CRPD).* Hentet Januar 31, 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/likestilling-og-mangfold/likestilling-og-inkludering/konvensjoner/fn-konvensjonen-om-rett-til-menneske-med-nedsett-funksjonsevne-crpd/id2426271/>
- Regjeringen. (2021, Juni 17). *EUs Tilgjengelighetsdirektiv.* Hentet Februar 22, 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2016/mars/eus-tilgjengelighetsdirektiv/id2498097/>
- Regjeringen. (2021). *Hurdalsplattformen.* Regjeringen.
- Statsbygg. (u.d.). *Bygg for alle.* Hentet Februar 22, 2023 fra <https://byggforalle.no/>
- Sæle, O. O. (2023). *idrettsanlegg.* Hentet fra SNL: <https://snl.no/idrettsanlegg>
- Unge funksjonshemmede . (2022). *En inkluderingsveileder til aktivitetstilbydere 2. revisjon.*
- Universell Utforming AS. (2019). *Universell utforming av uteområder.*
- Universell utforming AS. (2022). *Eksempelsamling - – Universell utforming av flerbrukshaller.* Hentet fra https://universellutforming.no/uploads/LDWdUwDZ/Eksempelsamling_universellutforming_avflerbrukshaller_WEB-feb2022.pdf
- uutilsynet. (2023). *EUs webdirektiv (WAD).* Hentet Februar 22, 2023 fra https://www.uutilsynet.no/webdirektivet-wad/eus-webdirektiv-wad/265#hva_er_wad
- Vestfold og Telemark idrettskrets. (u.å.). *Søke midler.* Hentet 09 26, 2023 fra Norges idrettsforbund: <https://www.idrettsforbundet.no/idrettskrets/vestfoldogtelemark/paraidrett/soke-midler/>
- Viken idrettskrets. (u.å.). *Universell utforming.* Hentet 09 26, 2023 fra Norges idrettsforbund: <https://www.idrettsforbundet.no/idrettskrets/viken/anlegg/universell-utforming/>
- Öhman, C. E. (2020). *Antall idrettsanlegg bygget i perioden 2006–2019 Statistikkksamling.* Hentet fra NTNU Senter for idrettsanlegg og teknologi: <https://www.godeidrettsanlegg.no/sites/default>

ault/files/bilder/Statistikksamling%20antall
%20idrettsanlegg%20%282020%29_0.pdf

Østhus, A. (2023). 3 av 4 barn deltar i organisert idrett på fritiden. Hentet fra ssb.no:
<https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/kultur/statistikk/norsk-kulturbarometer/artikler/3%20av%204%20barn%20deltar%20i%20organisert%20idrett%20p%C3%A5%20fritiden>

Vedlegg A Litteraturgjennomgang

Oslo Economics og Beitostølen Helse- og idrettsforbunds senter har, på oppdrag fra Norges idrettsforbund, utarbeidet en rapport kalt *Idrett for mennesker med funksjonsnedsettelse*. Arbeidet tok utgangspunkt i å belyse behovene til personer med funksjonsnedsettelse når de deltar i idretten, og hvilke tiltak som kan gjennomføres fra idrettens side for å styrke deltagelsen (Oslo Economics, 2020). Funnene i studien peker på mangler i fire behovskategorier: tilbud, informasjon, mobilisering og varig deltagelse. Ved undersøkelse av mangler i tilbud, påpekes det at funksjonsnedsettelse varierer fra person til person, og at det tilsvarende varierer om personer ønsker et spesialtilpasset- eller et integrert tilbud. Det er dermed ikke gitt at alle personer med nedsatt funksjonsevne har tilgang på et tilbud som passer dem. I forbindelse med informasjonsmangler, argumenteres det for to ulike brukergrupper: de som leter etter aktivitetstilbud og de som ikke gjør det. For gruppen som leter etter tilbud, er mangel på informasjon, og at den er vanskelig å finne, en stor barriere for de som ønsker å delta i idretten. For den andre gruppen argumenterer studien for at det trengs ytterligere arbeid for å få gruppen til å forstå at idretten også er for dem. Videre peker studien på mangler under det de kaller for *mobilisering*. Her er det mangler tilknyttet oppsett rundt aktivitet, slik som aktivitetshjelpemidler, transporttjenester og liknende, i tillegg til deltageres manglende lyst til å delta fordi de har et behov for å vite at idretten også er for dem. Når det kommer til varig deltagelse, trekkes to ting frem: et tilbud som er i tråd med ambisjonsnivå, og et sosialt miljø med gode trenere. Tiltakene som fremmes fra dette arbeidet er flere mindre tiltak som motiverer til deltagelse og idrettsglede. Blant annet foreslås bedre informasjonsutveksling mellom særforbund og klubb, fremheving av klubber som gjør dette godt og forbilder, og bedre oppfølging av anlegg som er tilrettelagt.

Videre har Rambøll Management Consulting (2023) publisert kunnskapssammenstillingen «*Hva vet vi om mangfold og inkludering i idretten?*»? Arbeidet rettet søkelyset på Norges idrettsforbunds sine prioriteringer, hvor økt deltagelse blant personer med funksjonsnedsettelse var en av disse. I deres arbeid kartla de sammensetningen av deltagere i idretten, og hvilke barrierer det er for deltagelse og hvilke tiltak som kan iverksettes. De finner at personer med nedsatt funksjonsevne møter barrierer i form av manglende universell utforming, mangel på informasjon og idrettens manglende evne til å tilrettelegge. De har samlet tiltak for å redusere disse barrierene i tre ulike kategorier: Bevisstgjøring, rekruttering og

kompetanseheving. Disse tre kategoriene tar for seg både holdningsarbeid, tiltak for å få økt deltagelse både blant ansvarspersoner og deltagere, og tiltak som øker kompetansen hos ansvarspersoner i idretten. Avslutningsvis viser Rambøll til mangelfull forskning på hvordan ulike funksjonsnedsettelse kan resultere i ulike barrierer for deltagelse i idretten.

Nasjonal kompetansetjeneste for barn og unge med funksjonsnedsettelse har publisert en systematisk kunnskapsoversikt angående deltagelse for barn og unge med funksjonsnedsettelse (Kissow & Klasson, 2021). Oversikten oppsummerer at barn og unge i liten grad opplever å kunne delta med jevnaldrende enten i skolen eller på fritiden. Selv om oversikten inkluderer to studier som argumenterer for deltagelse i idretter som barn selv ønsker å delta i, stilles det spørsmål ved hvorvidt nok barn med funksjonsnedsettelse har tilsvarende muligheter for deltagelse ved ulike aktiviteter. Når det kommer til betydningen av deltagelse, spesifikt for fysisk aktivitet, viser oversikten at forskningen fremmer viktigheten av et godt klubb- og idrettsmiljø. Oversikten viser at det varierer noe hvordan barn selv opplever deltagelse: noen finner blant annet glede, mens andre påpeker en opplevelse av utenforskap. Det argumenteres videre i oversikten for et komplekst bilde av hvilke faktorer som påvirker deltakelse. Blant annet kategoriseres faktorene i tre grupper: familie, omgivelser og personlige faktorer.

Rapporten «*Digitale plattformer for deling av informasjon om tilrettelagte fritidsaktiviteter*» ble utarbeidet i forbindelse med Trondheim kommune sitt prosjekt ung IT, med bakgrunn i et informasjonsbehov og tilrettelegging av informasjon. *Funn fra denne rapporten* peker på utfordringer fra flere perspektiver: både med å finne informasjon, samt utfordringer med å gi ut og holde slik informasjon oppdatert (Farshchian & Mikalsen, 2017). Rapporten kommer også med anbefalinger for utarbeidelse av en fremtidig potensiell plattform. Rapporten finner utfordringer både for arrangører og deltagere, blant annet at det kan være utfordrende å beskrive hvem idretten er tilrettelagt for da funksjonsnedsettelse er individuelle, og at informasjon om tilrettelegging er mangelfull i flere sammenhenger. I tillegg finner Sintef at noe informasjon om aktivitet kun viderefordles via uformelle nettverk. En av anbefalingene som Sintef-rapporten har til Trondheim kommune, er å samarbeide med flere aktører slik som andre kommuner, interesseorganisasjoner og frivillige/private aktører. Videre peker Sintef i rapporten også på at alle ulike parter burde få mulighet til å

oppdatere informasjon, og at brukerne (barn, unge og foreldre) inkluderes i utarbeidelsen av en slik nettside. Rapporten peker på den allerede eksisterende modellen «Aktørbasen» som et utgangspunkt for en ny plattform.

NIBR har tidligere utarbeidet en rapport om medvirkning og tilgjengelighet for personer med funksjonsnedsettelse i byggecaser. Rapporten undersøker byggecaser hvor representanter fra råd eller interesseorganisasjoner for personer med funksjonshemninger ble involvert (Nørve & Øyen, 2010). Av de syv prosjektene som ble nærmere gransket, var det både et svømmeanlegg og en fotballbane. Rapporten finner at medvirkning fra brukergrupper er utbredt, men at det er sjeldent det er egne prosesser som kun tar for seg personer med nedsatt funksjonsevne. De peker på at det ofte er personer som er oppnevnt fra for eksempel kommunale råd for funksjonshemmede som deltar i en referansegruppe. Videre finner rapporten at påvirkningsmulighetene er større jo tidligere i byggeprosessen en deltar, men at dette krever større kompetanse grunnet kompleksitet. Avslutningsvis finner rapporten at hvert enkelt prosjekt har nye problemstillinger som må tas stilling til, og at det i slike scenarier er at medvirkning har en innvirkning. I tillegg vil medvirkning kunne gi kontekst som gjør det mulig å kommunisere mer konkrete råd til byggherren.

Vedlegg B Relevant regelverk

Både internasjonalt og nasjonalt regelverk sikrer mennesker med nedsatt funksjonsevne rettigheter, inklusive universell utforming.

FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) er en konvensjon som har som formål å bidra til å redusere og motvirke diskriminering på bakgrunn av funksjonsevne. Norge ratifiserte konvensjonen i 2013 og er dermed folkerettslig forpliktet til den (Regjeringen, 2022). Sittende regjering har, gjennom Hurdalsplattformen, som målsetning å innlemme konvensjonen i norsk rett i løpet av regjeringsperioden (Regjeringen, 2021). Artikkel 30 omhandler retten til deltakelse i kulturliv, fritidsaktiviteter, fornøyelser og idrett. I avsnitt 5c) står det at partene skal sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har tilgang til arenaer for idrettsaktiviteter, fritidsaktiviteter og reiseliv.

Likestillings- og diskrimineringsloven skal bidra til å redusere samfunnsskapt funksjonshemmende barrierer og formålet med loven er å fremme likestilling og forhindre diskriminering på bakgrunn av blant annet funksjonsevne. §17 omhandler universell utforming, hvor det trekkes frem at offentlige og private virksomheter som er ment for allmennheten har plikt til å sikre universell utforming av virksomhetens alminnelige funksjoner (Likestillings- og diskrimineringsloven, 2018).

EUs webdirektiv (WAD) stiller krav til nettsteder og mobilapplikasjoner om universell utforming. For å kunne delta i idrett er det også nødvendig at man får tilgang på informasjon om idrettsaktiviteter, for eksempel hvor og når det er trening. Det finnes også egne sider, for eksempel «Min idrett», som benyttes for å betale kontingenter og for å holde oversikt over medlemskap. Direktivet stiller krav blant annet til at nettsiden skal kunne manøvreres kun ved hjelp av tastatur og at innholdet, inkludert bilder, skal kunne leses opp (uutilsynet, 2023).

EUs tilgjengelighetsdirektiv skal bedre tilgangen til produkter, varer og tjenester for personer med funksjonsnedsettelse og eldre. Det stiller også felles krav til produkter og tjenester i det indre marked. Direktivet skal bidra til å oppfylle forpliktelsene under CRPD. Direktivet er bredt og retter seg særlig inn mot tekniske løsninger og omfatter blant annet e-handel, audiovisuelle medietjenester og betalingsterminaler (Regjeringen, 2021). Kravene gjelder fra 2025 for EUs medlemsland. Det er bestemt at direktivet skal innføres i Norge, men usikkert hvilke frister som vil gjelde (Bufdir, 2022).

Byggeteknisk forskrift (TEK17) beskriver grensen for det minimum av egenskaper et byggverk må ha for å kunne oppføres lovlig i Norge. TEK17 skal sikre at byggetiltak planlegges og utføres i henhold til tekniske krav til sikkerhet, miljø, helse og energi. Forskriften sikrer også at prosjekter som utføres skal være ut fra hensyn til universell utforming og god visuell kvalitet. Dermed tegner forskriften opp grensen for hva et bygg minimum må inneholde for å kunne lovlig oppføres i Norge (Direktoratet for byggkvalitet, 2017).

Plan- og bygningsloven §1-1 om lovens formål fastslår at prinsippet om universell utforming skal ivaretas både under planleggingen og i kravene til byggetiltaket. For boliger skal universell utforming ivaretas gjennom krav til tilgjengelighet. Hensynet til barn og unges oppvekstvilkår og estetisk utforming skal også ivaretas både i planlegging og i krav til det enkelte byggetiltak. Videre er det i flere paragrafer i loven krav til universell utforming, for eksempel i §28-7 hvor det er fastslått at uteareal skal være universelt utformet, innenfor sin funksjon, etter forskrifter gitt av departementet (Plan- og bygningsloven, 2021).

oslo**economics**

www.osloeconomics.no

E-post og telefon:
post@osloeconomics.no
+47 21 99 28 00

Besøksadresse:
Klingenberggata 7A
0161 Oslo

Postadresse:
Postboks 1562 Vika
0118 Oslo